

MASARYKOVA UNIVERZITA
PRÁVNICKÁ FAKULTA

CÍRKEV A STÁT

Sborník příspěvků konference 2014

Jaroslav Benák (ed.)

CÍRKEV A STÁT 2014

Sborník z konference

Jaroslav Benák (editor)

Masarykova univerzita
Brno 2014

Vzor citace:

BENÁK, Jaroslav (ed.). Církev a stát 2014 : sborník z konference [online]. 1. vyd. Brno : Masarykova univerzita, Právnická fakulta, 2014. [47] s. Spisy Právnické fakulty Masarykovy univerzity řada teoretická, Edice Scientia, sv. č. 491. ISBN 978-80-210-7499-6.

Katalogizace v knize – Národní knihovna ČR

Církev a stát 2014 : sborník z konference [elektronický zdroj] / Jaroslav Benák (ed.). – Brno: Masarykova univerzita, 2014. – [47] s. Spisy Právnické fakulty Masarykovy univerzity, řada teoretická, Edice Scientia ; sv. č. 491. ISBN 978-80-210-7499-6 (brož.)

2-67* (062.534)*

- stát a církev

- sborníky konferencí

27 – Křesťanství. Křesťanská církev všeobecně. Eklesiologie [5]

Sborník je výstupem projektu specifického výzkumu č. MUNI/B/0758/2013
Církev a stát - 20. ročník.

Recenzovala: JUDr. Lucia Madleňáková, Ph.D.

© 2014 Masarykova univerzita

ISBN 978-80-210-7499-6

Obsah

Rozhodnutí Nejvyššího soudu USA ve věci Hosanna-Tabor Evangelical Lutheran Church and School v. Equal Employment Opportunity Commission	7
Vojenský kaplan jako účastník sporu z veřejnoprávní smlouvy	13
K otázce (ne)vypověditelnosti Základnej zmluvy so Svätou stolicou	23
Autonómia cirkvi v rámci verejnej správy a správneho práva	36
Listopad 1989 a postavení duchovních	49

Vážení účastníci konference i přátelé konfesního a církevního práva,

dostává se vám do rukou sborník z jubilejního 20. ročníku konference Církev a stát konaného 11. září 2014 v Brně. Ve sborníku najdete pět příspěvků, které byly předneseny na konferenci. Příspěvek Stanislava Příbyla již byl v minulosti publikován¹, některé další příspěvky budou publikovány v časopise Revue církevního práva.

Fotografie z konference i sborníky z minulých ročníků najdete na webových stránkách cirkvastat.law.muni.cz.

Jaroslav Benák

¹ PŘIBYL, Stanislav. Teologické předpoklady autonomie církve při ustanovování duchovních. In: SCHEU, Harald Christian, Jakub KŘÍŽ a Kateřina DĚKANOVSKÁ. *Právní postavení náboženských menšin*. Praha: Univerzita Karlova v Praze - Právnická fakulta, 2013, s. 83-91. ISBN 8087146824.

**ROZHODNUTÍ NEJVYŠŠÍHO SOUDU USA VE VĚCI
HOSANNA-TABOR EVANGELICAL LUTHERAN
CHURCH AND SCHOOL V. EQUAL EMPLOYMENT
OPPORTUNITY COMMISSION**

ZÁBOJ HORÁK

Právnická fakulta Univerzity Karlovy v Praze

Abstract in original language

Nejvyšší soud USA rozhodl dne 11. ledna 2012 ve věci Hosanna-Tabor Evangelical Lutheran Church and School v. Equal Employment Opportunity Commission (Evangelická luterská církev a škola Hosanna-Tabor versus Komise pro rovné pracovní příležitosti) spor o možnost, aby duchovní žalovali své církve pro údajné porušení antidiskriminačního zákonodárství v případě, že církve s nimi ukončily služební poměr. Nejvyšší soud dospěl k závěru, že duchovní tuto možnost nemají, neboť by to odporovalo ustanovením o náboženské svobodě obsaženým v prvním dodatku Ústavy USA.

Key words in original language

Nejvyšší soud USA, církev, duchovní, antidiskriminační zákonodárství.

Abstract

Supreme Court of the USA decided the case Hosanna-Tabor Evangelical Lutheran Church and School v. Equal Employment Opportunity Commission on 11 January 2012. It concerned the question if ministers can bring suits against their churches claiming termination in violation of employment discrimination laws. The Supreme Court decided that the Establishment and Free Exercise Clauses of the First Amendment bar such suits.

Key words

Supreme Court of the USA, church, minister, anti-discrimination laws.

Nejvyšší soud USA vydal dne 11. ledna 2012 důležité rozhodnutí, které se týká autonomie církví a náboženských společností.¹ Jedná se o věc Hosanna-Tabor Evangelical Lutheran Church and School v. Equal Employment Opportunity Commission et al.²

V článku navazujeme na dřívější pojednání JUDr. Jakuba Kříže, Ph.D., s názvem "Střet autonomie církví a antidiskriminačního práva", které vyšlo v Praze roku 2013, obsahující rozbor předmětného rozhodnutí.³

Rozhodnutí Nejvyššího soudu USA ve věci Hosanna-Tabor bývá považováno za jedno z nejdůležitějších rozhodnutí tohoto soudu ve věcech náboženské svobody v posledních dvou desetiletích. Vyvolalo rozsáhlou odezvu ve vědecké literatuře.⁴

Žalobce, Evangelická luterská církev a škola Hosanna-Tabor, je členkou Luterské církve missourského synodu, druhé největší luterské denominace v USA. Sbor Hosanna-Tabor spravuje malou školu v Redfordu ve státě Michigan, která vyučuje žáky od mateřské školy po osmý ročník základní školy. Luterská církev missourského synodu jako celek dělí ve svých církevních předpisech učitele ve svých školách do dvou kategorií: na učitele „povolané“, tj. povolané Bohem, a učitele laické. Povolání učitelé musí splňovat některé akademické předpoklady, jako je studium teologie na luterské koleji nebo univerzitě a úspěšné složení zkoušek. Takový učitel může být následně povolán určitým sborem a vykonává svůj úřad na časově neohrazené období. Ve sboru Hosanna-Tabor může být odvolán jen s uvedením důvodu, a to nadpoloviční většinou sboru.⁵

¹ Dále budeme pro církve a náboženské společnosti používat pro zkrácení výrazu "církev".

² Hosanna-Tabor Evangelical Lutheran Church and School v. Equal Employment Opportunity Commission et al. 565 US (2012). Dostupné z internetové stránky Nejvyššího soudu USA <http://www.supremecourt.gov/opinions/11pdf/10-553.pdf> [online] [cit. 13. 10. 2014]. Rozhodnutí je citováno v literatuře rovněž jako Hosanna-Tabor Evangelical Lutheran Church & Sch. v. E.E.O.C., 132 S. Ct. 694 (2012).

³ KŘÍŽ, Jakub. Střet autonomie církví a antidiskriminačního práva. In: SCHEU, Harald Christian et al. (eds.). Právní postavení náboženských menšin. Praha: Univerzita Karlova, Právnická fakulta, 2013, s. 108-109.

⁴ Srov. např. CHOPKO, Mark E., PARKER Marissa. Still a Threshold Question: Refining the Ministerial Exception Post-Hosanna-Tabor. *First Amendment Law Review*. 2012, vol. 10, Winter 2012, s. 233-303 a CHOPKO, Mark E. Regulating Religious Charity: Current Issues and Future Challenges. *Rutgers Law Journal*. 2013, vol. 44, Number 1, Fall 2013, s. 78-80.

⁵ K právnímu postavení církevních základních a středních škol srov. HORÁK, Záboj. Právní úprava činnosti náboženských a školských institucí v USA: disertační práce. Praha: Právnická fakulta Univerzity Karlovy, 2002, s. 86-150.

U laických učitelů se naproti tomu nevyžaduje teologické vzdělání a nemusí být ani luterští. Jsou jmenováni školní radou na období jednoho roku s možností prodloužení. Laičtí učitelé jsou zaměstnáváni, pokud nejsou povolání učitelé k dispozici.

Cheryl Perichová byla povoláním učitelkou, která nejprve vyučovala v církevní mateřské škole a poté, v letech 2003–2004, žáky čtvrté třídy církevní základní školy spravované sborem Hosanna-Tabor. Vyučovala matematiku, angličtinu, hudbu, tělocvik, ale také náboženství. Náboženství vyučovala čtyři dny v týdnu. Kromě toho vedla žáky při každodenní modlitbě a náboženských úkonech a vodila je do kaple k týdenní bohoslužbě.

U Cheryl Perichové se rozvinula nemoc zvaná narkolepsie, tj. chorobná spavost, projevující se záchvaty krátce trvajícího spánku, a na začátku školního roku 2004/2005 zůstala v pracovní neschopnosti. V lednu 2005 oznámila řediteli školy, že bude schopna nastoupit do práce v únoru. Ředitel školy jí sdělil, že škola přijala na její místo do konce školního roku laického učitele. Vyjádřil obavu, zda je schopna návratu do zaměstnání. Vedení sboru nabídlo následně Perichové úhradu části zdravotního pojištění výměnou za její rezignaci na místo povolaného učitele. Perichová odmítla rezignovat. V únoru 2005 do školy nastoupila, ale nebyla jí přidělena práce. Ředitel školy jí následně sdělil, že s ní bude pravděpodobně ukončen pracovní poměr. Na to ona reagovala hrozbou žaloby. Předseda školské rady jí následně informoval o tom, že sbor bude projednávat její ustanovení na svém příštím shromáždění, jako reakci na její „politováníhodné“ jednání, neposlušnost a škody, které způsobila vyhrožováním žalobou.

Připomeňme na tomto místě zásadní odmítavý postoj všech křesťanských denominací ke vzájemným sporům jejich členů před světskými soudy. Je vyjádřen v Prvním listu apoštola Pavla Korintským: "Jak to, že se někdo z vás opovažuje, má-li spor s druhým, jít k pohanským soudcům místo k bratřím?"⁶ Jde o původní biblickou zásadu, kterou se měli řídit již prvotní křesťané.⁷ V právní praxi USA tato zásada nabývá kromě toho ještě finančního rozměru. Pro sbor (farnost) Hosanna-Tabor resp. jím vedenou malou církevní školu by náhrady škody přiznané eventuálním soudním rozhodnutím světského soudu, které jsou v USA značně vysoké, nepochoybně představovaly obrovskou finanční zátěž.

10. dubna 2005 hlasoval nakonec celý sbor pro zrušení ustanovení Perichové.

⁶ 1 Kor 6,1.

⁷ Srov. PŘIBYL, Stanislav. Vnitrocírkevní autonomie v rozhodování Ústavních soudů ČR a SR o služebním poměru duchovních. In: PŘIBYL, Stanislav. *Konfesionálněprávní studie*. 1. vyd. Brno: L. Marek, 2007, s. 81.

Cheryl Perichová poté podala stížnost adresovanou Komisi pro rovné pracovní příležitosti (Equal Employment Opportunity Commission), tj. federálnímu úřadu, který vykonává působnost ve věcech rovného zacházení a ochrany před diskriminací. Komise podala na sbor Hosanna-Tabor žalobu pro porušení antidiskriminačního zákonodárství. Konkrétně mělo jít ze strany sboru Hosanna-Tabor o odplatu Perichové za to, že hrozila žalobou. Perichová se k žalobě Komise pro rovné pracovní příležitosti připojila a žádala, aby byla přijata do zaměstnání zpět, případně náhradu ušlé mzdy, a dále náhradu škody, kterou měla utrpět a další plnění.

Sbor Hosanna-Tabor se při následném soudním jednání odvolával na tzv. „duchovenskou výjimku“ (ministerial exception). Podle jeho názoru totiž ustanovení o náboženské svobodě prvního dodatku Ústavy USA brání dalšímu vedení sporu, který je sporem mezi náboženskou institucí a jejím duchovním. Příslušná část ustanovení prvního dodatku zní: „Kongres nesmí vydávat zákony zavádějící nějaké náboženství (Establishment Clause) nebo zákony, které by zakazovaly svobodné vyznávání některého náboženství (Free Exercise Clause)“.⁸ Perichová byla duchovním a její ustanovení do služby bylo zrušeno z důvodu, že porušila zásady, vyznávané Luterskou církví missourského synodu. Konkrétně se jednalo o zásadu, že křesťané řeší své spory před církevními grémii.

Federální obvodní soud rozhodl ve prospěch sboru, federální odvolací soud (Sixth Circuit) naproti tomu rozhodl, že Cheryl Perichová není duchovním a výjimka se na spor nevztahuje.

Nejvyšší soud USA, který případ nakonec projednával, zrušil rozhodnutí federálního odvolacího soudu.⁹ Ve svém jednomyslném rozhodnutí potvrdil, že ustanovení prvního dodatku Ústavy USA o náboženské svobodě (Establishment Clause i Free Exercise Clause) brání žalobám podaným jménem duchovních proti jejich církvím, které by se opíraly o antidiskriminační zákonodárství v oblasti zaměstnání. Cheryl Perichová byla duchovním, vztahuje se na ni duchovenská výjimka a její žalobu tak Nejvyšší soud odmítl.

Nejvyšší soud potvrdil svá dřívější rozhodnutí, v nichž stanovil, že vláda nesmí popřít rozhodnutí církve o tom, kdo může jednat jako její duchovní. Od vydání zákona o občanských právech v roce 1964 a další antidiskriminační legislativy v oblasti zaměstnání uznávaly odvolací soudy

⁸ K ustanovením o náboženské svobodě obsaženým v prvním dodatku Ústavy USA srov. TRETERA, Jiří Rajmund; HORÁK, Záboj. Právní dějiny církví - Téze k přednáškám 2013/2014, 16.–20. století [online]. Praha, 2014, s. 9-10 [cit. 14. 10. 2014]. Dostupné z <http://www.prf.cuni.cz/dcz/dokumenty/katedra-pravnich-dejin/1404044300/>

⁹ K řízení před Ústavním soudem USA viz HORÁK, Záboj. Právní úprava činnosti náboženských a školských institucí v USA: disertační práce. Praha: Právnická fakulta Univerzity Karlovy, 2002, s. 16-17; KUKLÍK, Jan; SELTENREICH, Radim. Dějiny angloamerického práva. 1. vyd. Praha: Linde Praha, a. s., 2007, s. 447-448.

shodně existenci duchovenské výjimky. Nejvyšší soud potvrdil v tomto svém rozhodnutí existenci této výjimky a vyslovil zásadu: „Požadovat po církvi, aby přijala nebo ve službě ponechala nežádoucího duchovního, anebo trestat církev za to, že to odmítla, představuje více než jen pouhé pracovněprávní rozhodnutí. Takové jednání zasahuje do vnitřní správy církve, zbavujíc církev vlivu na výběr těch, kdo budou zosobňovat její víru.“

Nejvyšší soud v odůvodnění svého rozhodnutí prohlásil, že se v něm zdráhá podat obecnou definici duchovního. Ovšem Cheryl Perichová podmínky duchovního splňuje. Musela např. projít příslušným teologickým studiem, které obsahovalo biblistiku, církevní učení (dogmatiku), a školení učitele v luterské církvi. Když žádala o místo učitele, musela získat doporučení místního luterského synodního distriktu atd.

Uvedené rozhodnutí je historicky prvním rozhodnutím Nejvyššího soudu USA potvrzujícím existenci duchovenské výjimky. Účelem duchovenské výjimky není zajistit právo církve propustit duchovního pouze a jen z náboženských důvodů. Výjimka zajišťuje výlučnou pravomoc církvi stanovit, kdo bude vykonávat úřad jejich duchovních.

Literature:

- HORÁK, Záboj. Právní úprava činnosti náboženských a školských institucí v USA: disertační práce. Praha: Právnická fakulta Univerzity Karlovy, 2002, 163 s.
- CHOPKO, Mark E., PARKER Marissa. Still a Threshold Question: Refining the Ministerial Exception Post-Hosanna-Tabor. *First Amendment Law Review*. 2012, vol. 10, Winter 2012, s. 233-303.
- CHOPKO, Mark E. Regulating Religious Charity: Current Issues and Future Challenges. *Rutgers Law Journal*. 2013, vol. 44, Number 1, Fall 2013, s. 55-88.
- KUKLÍK, Jan; SELTENREICH, Radim. Dějiny angloamerického práva. 1. vyd. Praha: Linde Praha, a. s., 2007, 879 s. ISBN 978-80-7201-688-4.
- KŘÍŽ, Jakub. Střet autonomie církví a antidiskriminačního práva. In: SCHEU, Harald Christian et al. (eds.). Právní postavení náboženských menšin. 1. vyd. Praha: Univerzita Karlova, Právnická fakulta, 2013, s. 98-110. ISBN 978-80-87146-82-8.

- PŘIBYL, Stanislav. Vnitrocírkevní autonomie v rozhodování Ústavních soudů ČR a SR o služebním poměru duchovních. In: PŘIBYL, Stanislav. *Konfesněprávní studie*. 1. vyd. Brno: L. Marek, 2007, s. 69-85. ISBN 978-80-86263-95-3.
- TRETERA, Jiří Rajmund; HORÁK, Záboj. Právní dějiny církví - Tézé k přednáškám 2013/2014, 16.– 20. století [online]. Praha, 2014, 24 s. [cit. 14. 10. 2014]. Dostupné z <http://www.prf.cuni.cz/dcz/dokumenty/katedra-pravnich-dejin/1404044300/>

-

Contact – email

horakz@prf.cuni.cz

VOJENSKÝ KAPLAN JAKO ÚČASTNÍK SPORU Z VEŘEJNOPRÁVNÍ SMLOUVY

LUCIA MADLEŇÁKOVÁ

Právnická fakulta Univerzity Palackého v Olomouci, Česká republika

Abstract in original language

Vojenská služba v armádě byla založena a zřízena Dohodou mezi ministerstvem obrany a Ekumenickou radou církví a Českou biskupskou konferencí a následně rozkazem ministra obrany. Příspěvek pojednává o povaze uvedené dohody jako o veřejnoprávní smlouvě a důsledcích její povahy vzhledem k možnosti vzniku sporů z této smlouvy. A to vše zejména z pohledu vojenského kaplana.

Key words in original language

duchovní služba, vojenský kaplan, veřejnoprávní smlouva, spor, rozkaz, ministr obrany, ministerstvo obrany

Abstract

Military service in the Army was founded and established by the Agreement between the Ministry of Defence and the Ecumenical Council of Churches and the Czech Bishops' Conference and the subsequent order of the Minister of Defence. The paper discusses the nature of that agreement as a public service contract and the consequences of its nature due to the possibility of disputes arising from this contract. And it's all particularly from the perspective of a military chaplain.

Key words

religious service, military chaplain, public service contract, dispute, command, defence secretary, the ministry of defence

Zvláštní právo poskytovat duchovní služby se týká také ozbrojených sil.¹ Armáda, Vojenská kancelář prezidenta republiky a Hradní stráž tvoří ozbrojené síly ve státě.² Výkon duchovní služby v Armádě ČR je upraven Dohodou³ o duchovní službě v resortu Ministerstva obrany uzavřenou mezi Ministerstvem obrany na jedné straně a Ekumenickou radou církví (dále také jako "ERC") a Českou biskupskou konferencí (dále také jako "ČBK") na straně druhé ze dne 3. 6. 1998.^{4, 5, 6} Výslovné zákonné zmocnění pro ministerstvo uzavřít s církvemi jakoukoliv smlouvu je stěží dohledatelné. Podle kompetenčního zákona⁷ má Ministerstvo obrany jako orgán pro zabezpečování obrany za úkol koordinovat činnost ústředních orgánů, správních orgánů a orgánů samosprávy a právnických osob důležitých pro obranu státu při přípravě k obraně. Možnost pro ministerstvo „dohodnout se“ s církvemi na podmínkách výkonu duchovní služby tak, jak tomu je například v zákoně č. 169/1999 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody, ve znění pozdějších předpisů, však v žádném předpise nenajdeme. Absenci jednoznačného zákonného zmocnění vykládají někteří autoři tak, že Dohoda

¹ V minulosti Ministerstvo kultury, z neznámého důvodu, považovalo právo na výkon duchovní činnosti v ozbrojených silách a právo na výkon duchovní činnosti ve věznicích, vazbě, při ochranném léčení a při ústavní výchově za dvě samostatná práva a tak jejich výkon také přiznávalo. Do takové situace se dostala církev Křesťanské sbory a Náboženská společnost svědkové Jehovovi, jimž bylo přiznáno pouze jedno z těchto oprávnění.

² Zákon č. 219/1999 Sb., o ozbrojených silách, ve znění pozdějších předpisů.

³ V Německu či na Slovensku je takováto dohoda nahrazena konkordátem, který však upravuje poměry vojenských duchovních pouze pro katolickou církev. Některé státy (jako například právě Slovensko a Německo) se pak snaží obdobné smlouvy uzavírat také s ostatními církvemi. Konkordáty však mají jinou povahu, než vnitrostátní smlouvy s církvemi právě kvůli specifické povaze Svatého stolce, se kterým jsou mezi státy uzavírány. K vojenské službě v armádě v Německu více viz např.: MIROSHNIKOVA, Elena. *The cooperation model in state-church relations*. Saarbrücken: Lambert academic publishing, 2011. s. 42 an. Ke smlouvám mezi státem a církvemi odlišnými od církve katolické viz např.: ČEPLÍKOVÁ, Margita. Prínos zmluvy medzi Slovenskou republikou a registrovanými cirkvami a náboženskými spoločnosťami pre rozvoj slobody vyznania. In ŠMID, Marek, MORAVČÍKOVÁ, Michaela. (eds.) *Clara pacta – boni amici*. Bratislava: Ústav pre vzťahy štátu a cirkví, 2009. s. 44 – 52.

⁴ Tato Dohoda byla však uzavřena až po dvouletém působení duchovních v armádě na základě ústní dohody mezi Ministerstvem obrany a představiteli církví. Viz TRETERA, Jiří Rajmund. *Stát a církev v České republice*. Praha: Karmelitánské nakladatelství, 2002. s. 136.

⁵ V návaznosti na Dohodu byla mezi ERC a ČBK sjednána Smlouva o podmínkách vzniku a působení duchovní služby v resortu Ministerstva obrany ze dne 3. 6. 1998. Jedná se však pouze o smlouvu mezi církvemi a zavazuje pouze strany smlouvy, nemá tedy externí důsledky.

⁶ Ve znění dodatku č. 1 k Dohodě o spolupráci mezi Ministerstvem obrany, Ekumenickou radou církví a Českou biskupskou konferencí, ze dne 26. 1. 2012.

⁷ § 16 odst. 2 písm. d) zákona č. 2/1969 Sb., o zřízení ministerstev a jiných ústředních orgánů státní správy ČSR, ve znění pozdějších předpisů.

proto není součástí státního práva, i když má normativní povahu.⁸ V rámci veřejné správy si však stěžít lze představit, že by se Ministerstvo obrany stalo stranou tak důležitého dokumentu, jakým Dohoda beze sporu je, bez jakéhokoliv zmocnění k takové činnosti. Navíc je nutno si uvědomit, že se pohybujeme ve veřejné správě, kde se projevuje zásada zákonnosti, jakékoliv činnosti ministerstva tak musí mít zákonný podklad. Nemají-li pak zákonný podklad, takové činnosti jsou nezákonné, a ne pouze mimoprávní, jak se snaží patrně autoři ve výše citovaném postoji naznačit. Řešení lze nalézt v dalších úkolech Ministerstva obrany. Ministerstvo tak v rámci řízení armády stanoví a realizuje opatření k rozvoji armády, zřizuje a ruší vojenské útvary a vojenská zařízení,⁹ má tedy také jakousi vnitřně organizační pravomoc. Navíc, zřízení duchovní služby, která má zajišťovat zejména podporu pro vojáky v činné službě, je jistě také opatřením k rozvoji armády.

Dohoda obsahuje ustanovení, která nejsou obsažena v žádném jiném předpise, vůle stran se tak zde uplatnila více, než tomu je u Dohody o duchovní službě ve věznicích. Její obsah vymezuje podmínky působení vojenských duchovních v armádě, stanovuje strukturu a zabezpečení duchovní služby, status a finanční zajištění a zařazení vojenských duchovních. Konkretizuje tak možnost církví, jimž byl přiznán výkon předmětného zvláštního práva vykonávat duchovní službu v ozbrojených silách. Dohoda pak předpokládá, že vojenští duchovní budou svou službu vykonávat ve služebním poměru ke státu.

Jak vidno, Dohoda upravuje zcela podrobně postavení vojenského duchovního, proces jeho přijímání do služebního poměru, spolupráci Ministerstva obrany s církvemi na tomto přijímání a další odchylky od běžného výkonu služby vojákem. Dohoda tak rozšiřuje podmínky zákona pro výkon duchovní služby pro specifickou skupinu vojáků – vojenských duchovních a stanovuje také podmínky pro ministerstvo při spolupráci na přijímání těchto duchovních do služby. Bez splnění podmínek podle této Dohody a podmínek dle zákona není možné osobu přijmout do služby vojenského duchovního.

Výše uvedená dohoda však není osamoceným aktem, na kterém by měla stát veškerá moje úvaha. Totiž, na tuto dohodu bezprostředně navazuje rozkaz ministra obrany¹⁰, kterým byla s účinností od 22. 6. 1998 zřízena duchovní služba v rezortu Ministerstva obrany jako samostatná služba (dále jako „Rozkaz“). Analyzovanou Dohodu tak nutno nahlížet v souvislosti

⁸ HRDINA, Antonín Ignác. *Náboženská svoboda v právu České republiky*. Praha: Eurolex Bohemia, 2004. s. 183; KRÍŽ, Jakub. *Zákon o církvích a náboženských společnostech: komentář*. Praha: C.H.Beck, 2010. s. 103.

⁹ § 7 zákona o ozbrojených silách.

¹⁰ Rozkaz ministra obrany ČR č. j. 5/10-39/6-60, publikován ve Věstníku Ministerstva obrany. Dostupný také na: <http://spcp.prf.cuni.cz/dokument/rozkaz.htm>, cit. 6. 8. 2013.

s vydáním tohoto Rozkazu. V případě publikace Dohody na poli vězeňství ve formě nařízení generálního ředitele Vězeňské služby se jednalo o pouhý informační akt, který neměl pro platnost, ani účinnost uzavřené dohody žádné důsledky. Generální ředitel tím pouze seznamoval pracovníky Vězeňské služby s uzavřením takové dohody a s jejím obsahem, když samotná dohoda byla zcela obsažena v jeho nařízení. Má však obdobné pouhé informační důsledky také Rozkaz ministra obrany?

Ze zákona o vojácích z povolání¹¹, stejně tak jako zákona o průběhu základní nebo náhradní služby a vojenských cvičení a o některých právních poměrech vojáků v záloze¹², lze dovodit, že v oblasti služebního poměru vojáků činí právní úkony služební orgány, jimiž je prezident republiky a ministr obrany. Navíc, tyto úkony mohou činit také velitelé, náčelníci, ředitelé a jiní vedoucí zaměstnanci, avšak pouze v rozsahu stanoveném rozkazy služebních orgánů. Z uvedeného lze dovodit, že prezident republiky a ministr obrany jsou oprávněni činit právní úkony, mezi něž lze řadit také rozkazy v oblasti služebního poměru. Uvedené dokládá také § 7 odst. 2 zákona o ozbrojených silách. Pro koho je však výše uvedený Rozkaz ministra obrany závazný a jakou má povahu?

Povahou rozkazů služebních funkcionářů (velitelů; či jinak rozkazy nadřízených) se zabýval Nejvyšší správní soud¹³ (dále také "NSS"), když zjišťoval, zda takové rozkazy jsou rozhodnutím podle soudního řádu správního¹⁴ (dále také "sřs"), či ne. Jinak řečeno, zda zasahují do práv a povinností vojáků. Konstatoval, že pro co největší šíři možnosti přezkumu aktů správy je nutno chápat pojem rozhodnutí podle sřs v materiálním, ne striktně formálním smyslu, jinak řečeno, i akt, který nemá na první pohled formu rozhodnutí, může být považován za rozhodnutí dle sřs. V tomto smyslu pak přezkoumával napadené rozkazy velitele. Dovodil, že povahu rozhodnutí vydaných ve správním řízení mají zcela jistě rozhodnutí vydaná v oblasti služebního poměru vojáka podle § 145 zákona o vojácích z povolání, přičemž i jiné akty budou rozhodnutím, pokud je bude možné za materiální rozhodnutí podle sřs považovat.¹⁵ Výsledkem úvahy NSS taky bylo konstatování, že „je třeba zásadně odlišit vojenský rozkaz jako pouhý interní akt řízení v rámci principu subordinace při výkonu služby, který nemá žádný přímý dopad do práv a povinností vojáka vyplývajících z právního řádu, a rozkaz mající parametry rozhodnutí správního orgánu, kde je ve smyslu § 65 odst. 1 s. ř. s. materiálně zasahováno do jeho práv a

¹¹ Zákon č. 221/1999 Sb., o vojácích z povolání, ve znění pozdějších předpisů.

¹² Zákon č. 220/1999 Sb., o průběhu základní nebo náhradní služby a vojenských cvičení a o některých právních poměrech vojáků v záloze, ve znění pozdějších předpisů.

¹³ Rozhodnutí NSS ze dne 18. 8. 2011, sp. zn. 3 Ads 58/2011.

¹⁴ Zákon č. 150/2002 Sb., soudní řád správní, ve znění pozdějších předpisů.

¹⁵ Viz také rozhodnutí NSS ze dne 20. 7. 2005, sp. zn. 8 As 10/2005.

povinností, zejména ve věcech služebního poměru (vznik, změna, zánik, apod.).¹⁶

Rozkazy, které však analyzoval NSS, se týkaly konkrétních vojáků, byly tedy individualizovány. Rozkaz, jímž byla zřízena duchovní služba, je však částečně aktem abstraktním, který se vztahuje na jakýkoliv budoucí případ vojenského kaplana, ať jím je jakákoliv osoba. Nicméně, dle výše uvedeného, ministr obrany může v rámci služebního poměru činit jakékoliv právní úkony, které nejsou omezeny pouze na rozkazy. Z uvedeného lze dovodit, že rozkazy ministra obrany v rámci služebního poměru mohou mít jak individuální, tak abstraktní povahu. Totiž, jak uvedl NSS: „Samotný institut rozkazu však není výslovně definován žádným z aktuálně platných a účinných právních předpisů upravujících služební poměr vojáků a výkon vojenské služby.“¹⁷ Rozkaz o zřízení duchovní služby se tak liší od výše uvedených v určité části svou normativitou.

Zásadní otázkou však zůstává právní důvod zřízení duchovní služby, tedy zda byla duchovní služba v ozbrojených silách a s ní spojená práva zřízena dohodou s církvemi, či rozkazem ministra obrany. Na prvním místě je vhodné připomenout, že nejdříve byla uzavřena analyzovaná Dohoda, a až následně byl vydán Rozkaz ministra obrany o zřízení duchovní služby. Na uvedené dokumenty je tak možno nahlížet z několika úhlů pohledu:

1. dohoda je pouze deklarací, která předurčuje obsah rozkazu a právním důvodem pro vznik duchovní služby je rozkaz,
2. dohoda je veřejnoprávní smlouvu, již se zřizuje duchovní služba a která stanovuje nové práva a povinnosti vojenským kaplanům.
3. Zcela nepatřičnou nebude ani kumulace obou výše zmíněných možností, tedy že duchovní služba byla zřízena rozkazem ministra obrany, práva a povinnosti kaplanů však byly stanoveny již ve veřejnoprávní smlouvě – Dohodě.

Proveďme tedy podrobnou analýzu předmětné Dohody a Rozkazu.

V čl. A odst. 1 Dohody je konstatován účel jejího uzavření, kterým je jednak stanovit v souladu s příslušnými právními předpisy podmínky pro působení vojáků - vojenských duchovních z církví, které se účastní na této dohodě v rezortu Ministerstva obrany v rámci duchovní služby, jejíž zřízení v rezortu Ministerstva obrany se zveřejní v rozkazu ministra obrany ČR, jednak vymezit strukturu a zabezpečení duchovní služby, stanovit v souladu s mezinárodním právem status vojenského duchovního, určit finanční a materiální zabezpečení, funkční náplň a zařazení vojenského duchovního.

¹⁶ Rozhodnutí NSS ze dne 18. 8. 2011, sp. zn. 3 Ads 58/2011.

¹⁷ Rozhodnutí NSS ze dne 18. 8. 2011, sp. zn. 3 Ads 58/2011.

Dohoda tak stanovuje celkem široký okruh záležitostí, které budou jejím obsahem: podmínky pro činnost duchovních jako vojáků, jejich status, finanční a materiální zabezpečení, funkční náplň a zařazení těchto vojáků a vymezení struktury nové služby a jejího zabezpečení.

Vyložíme-li čl. A odst. 1 Dohody jazykově a formálně logicky, pak samotný akt zřízení duchovní služby není předmětem této dohody, nicméně rozkazem ministra obrany se zřízení uvedené služby pouze zveřejní. Tomu následně odporuje znění rozkazu, ve kterém je jasně uvedeno, že se jím duchovní služba také zřizuje (tedy nejde o pouhé zveřejnění již proběhlého zřízení), a to slovy „zřizují v rezortu Ministerstva obrany s účinností od 22. června 1998 duchovní službu v čele s hlavním kaplanem“¹⁸. Jako první tak lze učinit závěr, že duchovní služba byla skutečně zřízena Rozkazem ministra obrany a ne dohodou uzavřenou mezi Ministerstvem obrany a církvemi. Totiž Dohoda na žádném svém místě nemá ani ambici uvedenou službu zřizovat.

V čl. 2 písm. b) Rozkazu pak ministr obrany zřizuje Radu pro duchovní službu, u níž stanoví pouze výčtově, kdo je jejím členem. Zde je dohoda podrobnější, když stanoví například i to, kdo a v jakých lhůtách svolává zasedání Rady (čl. B odst. 5 dohody). V druhém odstavci normativní části rozkazu ministr obrany dále stanovuje zásady pro duchovní službu, které vychází z Dohody. Nicméně v písm. c) ministr obrany stanovuje, že „zásady výběru vojenských duchovních, jejich ustanovování a odvolávání, zabezpečení jejich činnosti a další vzdělávání stanoví v souladu s právními předpisy dohoda.“ Odkazuje tak jednoznačně na dohodu s církvemi.

Další část rozkazu, ve které ministr obrany ukládá různé povinnosti náčelníkovi Generálního štábu Armády České republiky, veliteli Civilní ochrany, vrchnímu řediteli sekce obranné politiky Ministerstva obrany, vrchnímu řediteli finanční sekce Ministerstva obrany, vrchnímu řediteli sekce personální a sociální politiky a všem velitelům a náčelníkům, je již částí, která je složená z jednotlivých interních pokynů a nemá tedy abstraktní, ale individuální povahu. V této části ministr obrany odkazuje na závazky vyplývající z dohody (jedná se zejména o čl. E, F, G a H). Lze z toho usuzovat, že dohoda ani pro ministra obrany není pouhou deklarací, ale že z ní pro něj vyplývají určité závazky, které on jednak zveřejňuje a jednak jejich plnění ukládá konkrétním osobám.

Dohoda upravuje status vojenského duchovního. Duchovní církví vykonávají v armádě duchovní službu jako vojáci v další službě¹⁹, jsou tedy

¹⁸ Čl. 1 písm. a) Rozkazu.

¹⁹ Dodatek k Dohodě uzavřený dne 26. 1. 2012 již hovoří o vojáku z povolání. Pojem „další služba“ byl totiž již zastaralý, svázaný se zákonem z roku 1959. Avšak i vojáci v další službě se považovali podle zákona o vojácích z povolání za vojáky z povolání podle tohoto zákona. Dodatek tedy pouze zpřesnil terminologii.

jednak ve služebním poměru ke své církvi a současně také ve služebním poměru ke státu.²⁰ Vojenští duchovní jsou tak v jedné linii podřízeni svým církevním představeným, v další linii jsou podřízeni vojenským velitelům. Na takového duchovního se vztahují všechna práva a povinnosti vojáka z povolání, nejsou-li v rozporu s mezinárodním právem. Vojenské duchovní navrhuje jednotlivé církve, nicméně, každý duchovní, který hodlá být přijat do funkce kaplana, hlavního kaplana či do jiné funkce v rámci duchovní služby, musí být občanem ČR, musí splňovat podmínky podle zákona,²¹ a také podmínky stanovené v rozkaze ministra obrany o zřízení vojenské duchovní služby²². Služební poměr je s duchovním uzavírán na časově omezenou dobu, obecně čtyři roky. Vojenští duchovní mají specifické postavení, kdy jsou od počátku v důstojnické hodnosti, nesmí být nuceni nosit zbraň a jejich hovory s ostatními vojáky požívají ochranu kněžského tajemství.

Podle § 159 správního řádu²³ je smlouva smlouvou veřejnoprávní, pokud má veřejnoprávní obsah a pokud zakládá, mění nebo ruší práva v oblasti veřejné správy. Z výše uvedeného vyplývá, že dohoda je uzavřena mezi ministerstvem obrany a Ekumenickou radou církví a Českou biskupskou konferencí. ERC i ČBK jsou osobami soukromého práva, na druhé straně pak ministerstvo je orgánem veřejné správy bez právní subjektivity.²⁴ Záležitosti, které jsou v dohodě uvedené, jsou záležitostmi veřejného práva, když se týkají poskytování duchovní služby v rámci armády, či Ministerstva obrany. Duchovní služba je službou veřejnou, jelikož zajišťuje výkon základního lidského práva a napomáhá k řádnému výkonu služebních a pracovních povinností pracovníků zařazených do Ministerstva obrany. Také práva a povinnosti, které jsou v dohodě zakotvené, jsou právy a povinnostmi zcela novými, nestanovuje je žádný právní předpis, nejde tedy o pouhou deklaraci. I když její uzavření není předpokládáno právním předpisem, její typ není upraven správním řádem a strany při jejím uzavírání nebyly co do upravované materie vázány zákonem, jelikož zákon o dané materii mlčí, obsah této smlouvy jednoznačně zakládá vojenským duchovním subjektivní práva a povinnosti veřejnoprávní povahy, jelikož zejména stanoví jejich postavení a podmínky pro přijetí a částečně také zproštění výkonu funkce

²⁰ § 43 zákona č. 221/1999 Sb., o vojácích z povolání, ve znění pozdějších předpisů.

²¹ Při uzavírání smlouvy stanovoval podmínky pro přijetí do služebního poměru vojáka zákon č. 76/1959 Sb., o některých služebních poměrech vojáků, ve znění pozdějších předpisů, dnes je to zákon č. 221/1999 Sb., o vojácích z povolání, ve znění pozdějších předpisů.

²² Rozkaz však v tomto směru opět odkazuje na Dohodu.

²³ Zákon č. 500/2004 Sb., správní řád, ve znění pozdějších předpisů.

²⁴ V této souvislosti je zajímavé si povšimnout, že v dodatku č. 1 k Dohodě, který byl přijat v roce 2012, je již výslovná zmínka o tom, že je uzavřen Ministerstvem obrany jménem státu. Tato skutečnost v původní smlouvě vůbec není zmíněna.

vojenského duchovního. Namísto je však spíše řečnická otázka, zda se touto dohodou nenahrazuje činnost zákonodárce, který by měl alespoň rámcově fungování duchovních v armádě upravit.

Jedná se tak o smlouvu veřejnoprávní. Spory vzniklé z této smlouvy jsou pak spory z veřejnoprávní smlouvy a budou se řešit postupem podle správního řádu. A jelikož Dohoda upravuje zejména otázky týkající se přijímání a odvolávání ze služby duchovního, bude se při řešení sporů z těchto záležitostí postupovat podle správního řádu. Je tak vhodné se nad uvedeným postupem řešení sporu zamyslet z pohledu správněprávní úpravy.

§ 169 správního řádu upravuje věcnou příslušnost orgánu rozhodujícího spor z veřejnoprávní smlouvy a samotný procesní postup se pak řídí zejména ustanovením § 141 správního řádu upravujícího sporné řízení. Takové řízení je zahajováno pouze na návrh, tedy jej nelze zahájit *ex offio*. Na druhou stranu se zde uplatní speciální ustanovení § 169, podle kterého není možné se proti rozhodnutí v uvedeném sporu odvolat. Je tedy rovnou možné podat správní žalobu ke správnímu soudu, a to žalobu proti rozhodnutí. Nicméně vraťme se k věcné příslušnosti rozhodujícího orgánu. § 169 stanovuje věcnou příslušnost pouze pro případy smluv typově upravených správním řádem. Co však se smlouvami typově správním řádem neupravenými? Takovou je totiž i zde analyzovaná Dohoda.

První z možností, která se může zdát využitelnou, je použití některého z odstavců § 169 analogicky. Nicméně ve veřejném právu je analogie rozšiřující pravomoc správního orgánu zapovězena. Dochází tak k situaci, kdy není stanovena věcná příslušnost pro rozhodování sporu z analyzované Dohody. V tom případě by mohla v úvahu přicházet ustanovení správního řádu o řešení kompetenčních sporů, tedy sporů o věcnou příslušnost. Řešení sporu o věcnou příslušnost, resp. situaci, kdy nelze věcnou příslušnost zjistit, lze řešit podle § 133 odst. 1 správního řádu, který stanoví, že: „Nelze-li věcnou příslušnost při rozhodování v oblasti státní správy určit na základě zvláštního zákona, provede řízení v prvním stupni ústřední správní úřad, do jehož působnosti rozhodovaná věc náleží, popřípadě ústřední správní úřad, jehož obor působnosti je rozhodované věci nejbližší.”

Při úvaze o vhodnosti této konstrukce se však hned vynoří otázka o nemožnosti být soudcem ve vlastní věci. Totiž ústředním správním úřadem, do jehož působnosti rozhodovaná věc patří, bude ministerstvo obrany. Tedy strana smlouvy, z níž vznikl spor. Aby pak bylo ministerstvo obrany soudcem ve věci sporu ze smlouvy, jejíž je stranou, není nijak účelné a řešení sporu lze velmi dobře předpokládat. Ani ministr obrany, jako nadřízený správní orgán pro ministerstvo obrany uvedený spor nemůže rozhodovat, a to proto, že není technicky ústředním správním úřadem, ale pouze správním orgánem. Mám tak za to, že se zde žádný správní orgán podle ustanovení správního řádu nemůže považovat za věcně příslušný, proto je nutno věc předložit k rozhodnutí podle § 133 odst. 4 správního řádu Nejvyššímu správnímu soudu. Podle čeho by však tento uvedený spor o příslušnost vyřešil, tedy na základě čeho by stanovil příslušnost k řešení

sporu z veřejnoprávní smlouvy? Mám za to, že právě zde teorie o existenci veřejnoprávních smluv vymykajících se typům smluv podle správního řádu naráží na problém rozhodování jejich sporů a to zejména tehdy, pokud je stranou takové smlouvy ústřední správní úřad.

Pouze dodávám, že ke zřízení samotné duchovní služby v rezortu Ministerstva obrany a Rady pro duchovní službu došlo rozkazem ministra obrany, ustanovení o sporech z veřejnoprávních smluv se zde proto neuplatní. Nakonec, obsah povinností uložených výše vyjmenovaným funkcionářům Rozkazem je upraven Dohodou, vymáhat jejich dodržování je však na ministru obrany, a to interně.

Závěrem lze konstatovat, že existovala-li by církev ve formě spolku, nemohli by se její duchovní účastnit duchovní služby. Rozkaz totiž otevírá duchovní službu pouze registrovaným církvím, když stanoví, že „možnost podílet se na utváření duchovní služby mají všechny státem uznané církve, náboženské společnosti nebo jejich sdružení za předpokladu, že uznají zásady stanovené pro výkon služby vojenského duchovního v rezortu Ministerstva obrany včetně toho, že nabídka pomoci je určena všem.“ Na druhou stranu si lze povšimnout, že ministr obrany hovoří pouze o státem uznaných církvích, ne tedy těch, jimž bylo přiznáno zvláštní právo vykonávat duchovní službu v ozbrojených silách. Uvedené vyplývá také ze skutečnosti, že sice všem současným členům ERC bylo přiznáno zvláštní právo pro výkon duchovní služby v ozbrojených silách, nicméně, pro přijetí za člena ERC toto není podmínkou. Může se tak v budoucnu stát, že církev, již nebylo přiznáno zvláštní právo vykonávat duchovní službu v ozbrojených silách (protože k tomu nesplnila podmínky), se stane členem ERC a vzhledem k Dohodě a Rozkazu se bude moci na duchovní službě v ozbrojených silách přesto podílet právě jako člen ERC. Uvedená dohoda tak nabourává smysl zvláštního práva konat duchovní službu v ozbrojených silách, což ale považuji spíše za kladný výsledek smluvní volnosti, kterou církve disponují. Vzhledem k výše uvedenému by bylo záhodno zamyslet se nad smyslem přiznávání určitých zvláštních práv církvím a ptát se, zda smluvní volnost církví, jako soukromoprávních osob, není tou cestou, jak církvím umožnit zkvalitňování veřejného prostoru a tím dát církvím postavení, které si zaslouží bez zbytečného nadměrného omezování jejich činnosti.

Literature:

- Zákon č. 219/1999 Sb., o ozbrojených silách, ve znění pozdějších předpisů
- Zákon č. 2/1969 Sb., o zřízení ministerstev a jiných ústředních orgánů státní správy ČSR, ve znění pozdějších předpisů
- Zákon č. 221/1999 Sb., o vojácích z povolání, ve znění pozdějších předpisů

- Zákon č. 220/1999 Sb., o průběhu základní nebo náhradní služby a vojenských cvičení a o některých právních poměrech vojáků v záloze, ve znění pozdějších předpisů
- Zákon č. 76/1959 Sb., o některých služebních poměrech vojáků, ve znění pozdějších předpisů
- Zákon č. 150/2002 Sb., soudní řád správní, ve znění pozdějších předpisů
- Zákon č. 500/2004 Sb., správní řád, ve znění pozdějších předpisů
- Rozhodnutí NSS ze dne 18. 8. 2011, sp. zn. 3 Ads 58/2011
- Rozhodnutí NSS ze dne 20. 7. 2005, sp. zn. 8 As 10/2005
- MIROSHNIKOVA, E.: The cooperation model in state-church relations, Saarbrücken: Lambert academic publishing, 2011, 156 s., ISBN 9783843389983
- ČEPLÍKOVÁ, M.: Prínos zmluvy medzi Slovenskou republikou a registrovanými cirkvami a náboženskými spoločnosťami pre rozvoj slobody vyznania. In ŠMID, M., MORAVČÍKOVÁ, M. (eds.): Clara pacta – boni amici, Bratislava: Ústav pre vzťahy štátu a cirkví, 2009. s. 44 – 52. ISBN 9788089096381
- TRETERA, J. R.: Stát a cirkve v České republice, Praha: Karmelitánské nakladatelství, 2002, 156 s., ISBN 8071927074
- HRDINA, A. I.: Náboženská svoboda v právu České republiky, Praha: Eurolex Bohemia, 2004, 265 s., ISBN 808643267X
- KŘÍŽ, J.: Zákon o církvích a náboženských společnostech: komentář, Praha: C.H.Beck, 2010, 359 s., ISBN 9788074003622

Contact – email

lucia.madlenakova@upol.cz

K OTÁZKE (NE)VYPOVEDATEĽNOSTI ZÁKLADNEJ ZMLUVY SO SVÄTOU STOLICOU

MARTIN TURČAN

Právnická fakulta, Univerzita Komenského v Bratislave (Katedra teórie práva a sociálnych vied), Slovensko

Abstrakt

Autor sa v príspevku zaoberá otázkou (ne)vypovedateľnosti Základnej zmluvy medzi Slovenskou republikou a Svätou stolicou. Táto otázka nadobudla v nedávnom období novú relevanciu, najmä s ohľadom na problematiku cirkevných sviatkov ako dní pracovného pokoja, ktoré sú v právnom systéme Slovenskej republiky zakotvené aj vďaka spomínanej Základnej zmluve. Daná problematika sa stala predmetom diskusií medzi vládou a cirkvou v súvislosti so slovenskou ekonomickou situáciou. V kontexte zamerania tejto konferencie je Základná zmluva významná aj s ohľadom na rámcovú úpravu pozície katolíckych duchovných v niektorých verejných inštitúciách. Autor sa pokúša na uvedenú otázku odpovedať a popísať možné implikácie príslušných odpovedí.

Kľúčové slová

Cirkev, štát, Základná zmluva, výpoveď.

Abstract

In this paper the author deals with question of (non)cancelability of the Basic Treaty between the Slovak Republic and the Holy See. This question attained new relevance recently, mainly with regard to question of church holidays as days of work rest, which are recognized in Slovak legal system also by virtue of the Basic Treaty. Given issue has become matter of discussions between government and church in connection with recent situation in Slovak economy. In context of focus of this conference the Basic Treaty is also relevant with regard to general regulation of position of catholic ministers in certain public institutions. The author tries to answer given question and to describe possible implications of respective answers.

Key words

Church, state, Basic Treaty, dismissal.

Úvod

Základná zmluva medzi Slovenskou republikou a Svätou stolicou z roku 2000¹ (ďalej len "Základná zmluva") predstavuje rámcovú bázu zmluvných vzťahov medzi oboma subjektmi. Slovenské médiá ju v minulosti skloňovali predovšetkým v súvislosti s problematikou výhrady svedomia. Základná zmluva totiž predvída uzavretie osobitnej zmluvy, na základe ktorej by katolícki veriaci mohli odmietat' účasť na úkonoch, ktoré sú podľa ich svedomia a katolíckej vierouky a mravouky neprijateľné (čl. 7). Na tomto bode v roku 2006 stroskotala slovenská vláda a v roku 2010 ním kresťanskí demokrati po určitý čas podmieňovali podporu pravicovej koalície. V uplynulých dvoch rokoch existencia Základnej zmluvy na Slovensku zarezonovala aj v súvislosti s počtom cirkevných sviatkov, ktoré sú dňami pracovného pokoja.² Zámerom premiéra Fica bolo zlepšiť ekonomickú situáciu tým, že sa zvýši počet pracovných dní v roku. Premiér navrhoval zrušiť cirkevný sviatok 15. septembra (Sedembolestná Panna Mária) ako deň pracovného pokoja resp. presúvať ho vždy na najbližší víkend.³ Kritici sa však voči tomuto plánu ohradili s poukazom na Základnú zmluvu, ktorá obsahuje zoznam garantovaných dní pracovného pokoja, medzi ktorými sa nachádza aj 15. september. V záujme zachovania tohto dňa ako dňa pracovného pokoja bola tiež iniciovaná podpisová akcia.⁴ Premiér napokon ustúpil. V júli 2014 však takýto zámer podporil a prehĺbil líder strany Sloboda a solidarita Richard Sulík, ktorý by z ekonomických dôvodov navrhoval zrušiť až 5 štátnych sviatkov resp. dní pracovného pokoja. "Sulík by zrušil ako štátny sviatok napríklad aj dnešný Sviatok sv. Cyrila a sv. Metoda, ale aj Deň Ústavy, ktorý slávime 1. septembra. 'Je mi jedno, ktorý sviatok by sa zrušil, ale mali by sme s tým niečo robiť,' povedal s tým, že Slovensko malo pred 20 rokmi takmer najmenej sviatkov v Európe."⁵

¹ Základná zmluva medzi Slovenskou republikou a Svätou stolicou č. 326/2001 Z.z.

² Zákon č. 241/1993 Zb. o štátnych sviatkoch, dňoch pracovného pokoja a pamätných dňoch.

³ Okrem toho premiér uvažoval aj o zrušení svetského sviatku 1. septembra (Deň Ústavy Slovenskej republiky) ako štátneho sviatku. K tomu pozri napríklad: <http://spravy.pravda.sk/ekonomika/clanok/200344-fico-chce-dopad-ozdravovania-zmazat-zrusenim-sviatkov/>, navštívené dňa 1.9.2014.

⁴ BARIAK, L.: Rozhodnuté: Fico cirkevné sviatky zrušiť nemôže. Ochráni ich Vatikánska zmluva, dostupné na internete: <http://aktualne.atlas.sk/rozhodnute-fico-cirkevne-sviatky-zrusit-nemoze-ochrani-ich-vatikanska-zmluva/slovensko/spolocnost/>, navštívené dňa 1.9.2014.

⁵ <http://www.webnoviny.sk/slovensko/clanok/842121-slovensko-by-malo-podla-sulika-zrusit-pat-statnych-sviatkov/>, navštívené dňa 1.9.2014.

Pre liberálov a sekularistov môže Základná zmluva predstavovať problém nielen vo vzťahu k cirkevným sviatkom ako dňom pracovného pokoja či k zmluve o výhrade svedomia. Sú tu rámcovo upravené aj iné oblasti, ktoré možno považovať za potenciálne trecie plochy. Ide napríklad o pôsobenie katolíckych duchovných v ozbrojených silách a policajných zboroch, výkon vzdelávacej a výchovnej činnosti Katolíckej cirkvi vo všetkých štátnych vzdelávacích a výchovných zariadeniach či garanciu jej primeraného vstupu do verejnoprávnych informačných prostriedkov. Z času na čas sa preto objavia hlasy o potrebe zrušenia Základnej zmluvy.⁶ Obvykle sa však poukazuje na jej nevyhoviteľnosť.⁷ V tomto príspevku sa chceme zamerať práve na túto otázku - na otázku, či Základnú zmluvu možno jednostranne ukončiť alebo nie.

VYPOVEDATEĽNOSŤ VERZUS NEVYPOVEDATEĽNOSŤ

Treba podotknúť, že Základná zmluva neobsahuje žiadne explicitné ustanovenie o spôsobe svojho ukončenia. V záverečnej časti zmluvy nachádzame len zmienku, že zmluva sa môže meniť a dopĺňať na základe vzájomnej dohody zmluvných strán, a to písomnou formou (čl. 25).

Do úvahy prichádza uplatnenie Viedenského dohovoru o zmluvnom práve z r. 1969 (ďalej len "Viedenský dohovor"),⁸ ktorého sú Slovenská republika (ako nástupnícky štát Česko-Slovenska) aj Svätá stolica signatármi. Ukončenie medzištátnych zmlúv, ktoré neobsahujú ustanovenia o svojom zániku upravuje Viedenský dohovor v čl. 56 ods. 1: "Zmluvu, ktorá neobsahuje ustanovenie o svojom zániku a ktorá nepredvída, že môže byť vypovedaná alebo že od nej možno odstúpiť, nie je možné vypovedať alebo od nej odstúpiť, ledaže: a) je potvrdené, že bolo úmyslom strán pripustiť možnosť výpovede alebo odstúpenia; alebo b) právo zmluvu vypovedať alebo od nej odstúpiť možno vyvodit' z povahy zmluvy." Otázkou teda je, či možno uvažovať o existencii pôvodného úmyslu Slovenskej republiky a Svätej stolice pripustiť možnosť výpovede alebo odstúpenia od Základnej zmluvy, resp. či sa takáto možnosť dá vyvodit' z povahy Základnej zmluvy.

Skôr než sa k tejto otázke (resp. k týmto dvom otázkam) dostaneme, sa však ešte potrebujeme vysporiadať s jednou hypotetickou otázkou. Napriek skutočnosti, že Svätá stolica je signatárom Viedenského dohovoru, sa možno pýtať, či sa dohovor uplatní na ňou uzavreté zmluvy. V zmysle čl. 3 Viedenského dohovoru sa totiž tento nevzťahuje "na medzinárodné dohody dojednané medzi štátmi a inými subjektmi medzinárodného práva." A práve Svätá stolica je teóriou medzinárodného práva verejného pokladaná za

⁶ Napríklad: http://dolezite.sk/old/Pan_premier_Fico_Zruste_zmluvu_s_Vatikanom_alebo_zmente_15.html, navštívené dňa 1.9.2014.

⁷ <http://vatikanskezmluvy.wordpress.com/2010/08/27/zavacka-zakladna-zmluva-so-svatou-stolicou-a-jej-dosledky/>, navštívené dňa 1.9.2014.

⁸ Dohovor č. 15/1988 Zb. Viedenský dohovor o zmluvnom práve.

subjekt medzinárodného práva sui generis, nie za štát.⁹ Podľa jazyka Viedenského dohovoru by teda mala predstavovať "iný subjekt medzinárodného práva", na zmluvné vzťahy ktorého sa dohovor neuplatní.

Profesor Šturma v komentári k čl. 3 Viedenského dohovoru uvádza, že "působnost úmluvy, omezující se jinak na písemné smlouvy uzavřené mezi státy, (...) nedotýká se v ničem pravoplatnosti smluv jiných (...). Příkladem takových jiných subjektů, které mohou být stranou dohod se státy, jsou (...) Svätý stolec (...) nebo Řád maltézských rytířů."¹⁰ To je však len otázka právoplatnosti takýchto zmlúv, ktorú dikcia Viedenského dohovoru nespochybňuje. Právoplatnosť zmlúv medzi štátmi a inými subjektmi medzinárodného práva výslovne potvrdzuje v čl. 3 písm. a). Otázka, ktorou sa zaoberáme, znie, či sa na zmluvu uzavretú medzi Slovenskou republikou a Svätou stolicou budú vzťahovať ustanovenia Viedenského dohovoru ako takého, najmä ustanovenia o spôsoboch ukončenia zmluvy. V zmysle čl. 3 písm. c) je Viedenský dohovor použiteľný "na vzťahy medzi štátmi, ktoré sú upravené medzinárodnými dohodami, ktorých stranami sú aj iné subjekty medzinárodného práva." Podľa prof. Šturmu "zde lze hovořit o částečné aplikovatelnosti Úmluvy na vztahy států mezi sebou (inter se), která se nedotýká dalších stran smlouvy, jimiž jsou jiné subjekty než státy. To může vést k určité fragmentaci smluvních vztahů mezi stranami jedné smlouvy (rozdíl mezi státy a jinými subjekty)."¹¹ Dodáva, že "tyto problémy však mohou být vyloučeny, pokud se obsah příslušných ustanovení Vídeňské úmluvy použije jak ve vztazích mezi státy, tak mezi státy a jinými subjekty mezinárodního práva. Může jít o subsidiární použití těchto pravidel jakožto obvyčejových pravidel, nebo jejich použití na základě delegace."¹² Do úvahy by teda teoreticky prichádzalo subsidiárne uplatnenie čl. 56 Viedenského dohovoru.

Podľa Olivera Dörra, Kirsten Schmalenbachovej a kolektívu však subsidiárne využitie pravidiel Viedenského dohovoru vo vzťahu k zmlúvam, v ktorých vystupuje Svätá stolica, nie je potrebné. Na zmluvy, ktoré ako signatár Viedenského dohovoru Svätá stolica s ostatnými signatármi uzatvára, sa totiž dohovor podľa nich vzťahuje priamo. "Aj keď Svätá

⁹ Napríklad: BROWNLIE, I.: *Principles of international law*, Oxford: Clarendon Press, 1973, s. 67-68; KLUČKA, J.: *Medzinárodné právo verejné: Všeobecná a osobitná časť*, Bratislava: Iura Edition, 2011, s. 91-92; Vršanský, P., Valuch, J. et. al.: *Medzinárodné právo verejné: Všeobecná časť*, Bratislava: Eurokódex, 2012, s. 223-228. K medzinárodnoprávnej subjektivite Svätej stolice pozri napr. tiež: Duda, J.: *Postavenie apoštolskej stolice v medzinárodnom práve*, In *Justičná revue*, 2005, roč. 57, č. 8-9, s. 1071-1076.

¹⁰ ŠTURMA, P., ČEPELKA, Č., BALAŠ, V.: *Právo mezinárodních smluv*, Plzeň: Aleš Čeněk, 2011, s. 26.

¹¹ Tamtiež.

¹² Tamtiež, s. 26-27.

stolica, na rozdiel od Vatikánu, nie je štátom v zmysle medzinárodného práva, Svätá stolica je zmluvnou stranou Viedenského dohovoru o zmluvnom práve (...). Článok 3 písm. a) a b) (ktorý hovorí o vylúčení uplatnenia Viedenského dohovoru vo vzťahu k neštátnym subjektom; pozn. autora) sa teda netýka zmlúv uzavretých Svätou stolicou," uvádzajú.¹³ Vychádzajú z (kvázi)autentického výkladu tvrdiac, že v pôvodnom návrhu čl. 1 Viedenského dohovoru, ktorý pochádza od Komisie pre medzinárodné právo, pojem "zmluva" nezahŕňa len zmluvy medzi štátmi ale aj medzi štátmi a "inými subjektmi medzinárodného práva".¹⁴ "V tomto kontexte Komisia pre medzinárodné právo považovala Svätú stolicu za typický 'iný subjekt' v zmysle návrhu čl. 1, 'ktorý uzatvára zmluvy na rovnakom základe ako štáty'," uvádzajú.¹⁵ Komisia to výslovne spomína vo svojej správe, na ktorú sa Dörr, Schmalenbachová a kol. tiež odvolávajú.¹⁶

O aplikácii Viedenského dohovoru na zmluvy uzavreté medzi Svätou stolicou a štátmi nepochybuje ani bývalý poradca veľvyslanca SR vo Vatikáne Marek Šmid, ktorý uvádza, že "v súčasnosti sa pre uzavieranie, vykonávanie i zánik týchto zmlúv aplikujú pravidlá medzinárodného zmluvného práva kodifikované Viedenským dohovorom o zmluvnom práve z roku 1969 (...)." ¹⁷

Čiastkový záver sa teda zdá byť zrejмый: na Základnú zmluvu sa Viedenský dohovor vzťahuje. A to buď priamo (bolo by zvláštne, aby Svätá stolica podpísala dohovor, ktorý by sa jej vlastne netýkal) alebo aspoň na základe obyčajového práva (podľa prevládajúceho názoru mal čl. 56 pôvodne povahu právnej obyčaje)¹⁸.

¹³ DÖRR, O, SCHMALENBACH, K. et al.: *Vienna Convention on Law of Treaties: A Commentary*, Heidelberg: Springer, 2012, s. 65.

¹⁴ Tamtiež.

¹⁵ Tamtiež.

¹⁶ Uvádza sa tu: "The term 'treaty', as used in the draft article covers only international agreements made between 'two or more States or other subjects of international law'. The phrase 'other subjects of international law' is designed to provide for treaties concluded by: (a) international organizations, (b) the Holy See, which enters into treaties on the same basis as States, and (c) other international entities, such as insurgents, which may in some circumstances enter into treaties" (Yearbook of the International Law Commission, Vol. II, s. 162, dostupné na internete: <http://legal.un.org/ilc/sessions/14/14sess.htm>, navštívené dňa 2.9.2014).

¹⁷ ŠMID, M.: *Svätá stolica ako osobitný subjekt medzinárodného práva: zmluvné vzťahy so štátmi*, Bratislava: SSPM pri SAV, 2003, s. 7.

¹⁸ Pozri napríklad: VILLIGER, M. E.: *Commentary on the 1969 Vienna Convention on the Law of Treaties*, Leiden: Koninklijke Brill NV, 2009, s. 705 an.; DÖRR, O, SCHMALENBACH, K. et al.: *Vienna Convention on Law of Treaties: A Commentary*, Heidelberg: Springer, 2012, s. 986.

Posúvame sa teda ďalej, k skúmaniu možnosti výpovede Základnej zmluvy podľa čl. 56 Viedenského dohovoru. Pripomeňme ešte raz dve základné otázky:

a) Možno hovoriť o pôvodnom úmysle Slovenskej republiky a Svätej stolice pripustiť možnosť výpovede alebo odstúpenia od Základnej zmluvy?

Respektíve.

b) Dá sa možnosť výpovede alebo odstúpenia vyvodiť z povahy Základnej zmluvy ako takej?

Ad a)

V dostupných prameňoch, ktoré zachytávajú obdobie príprav Základnej zmluvy (napríklad publikácia od P. Olekšáka, ktorá sa venuje najmä novinárskym vyjadreniam na margo návrhov zmluvy a reakciám kompetentných na tieto vyjadrenia)¹⁹ sme nenarazili na veľa zmienok, ktoré by sa týkali otázky ukončenia zmluvy. V parlamentnom archíve sme sa nedostali ani k dôvodovej správe k Základnej zmluve. Je dostupná len predkladacia správa, ktorá problematike výpovede či iného skončenia zmluvy nevenuje žiadnu pozornosť. Odvoláva sa však na publikáciu M. Šmida "Základná zmluva medzi Slovenskou republikou a Svätou stolicou: Koncepcia a komentár", ktorú vydalo Ministerstvo zahraničných vecí SR pred ratifikáciou Základnej zmluvy v r. 2000. Podľa slov predkladacej správy je táto publikácia "komplexným materiálom vzťahujúcim sa k problematike Základnej zmluvy." Ten istý autor vydal prostredníctvom Konferencie biskupov Slovenska v r. 2001 publikáciu "Základná zmluva medzi Svätou stolicou a Slovenskou republikou s komentárom", ktorá je pravdepodobne doplnenou a aktualizovanou verziou predchádzajúcej publikácie.²⁰ Tu autor uvádza, že podobné zmluvy, ktoré Svätá stolica uzatvorila s ostatnými štátmi, majú spoločných viacero znakov, medzi ktoré patrí aj skutočnosť, že "všetky zmluvy sa uzavierajú na dobu neurčitú a neobsahujú pravidlo o možnosti jednostranného odstúpenia."²¹ Pokiaľ sa toto konštatovanie nachádzalo už v skoršej publikácii, zdá sa otázne, či Slovenská republika pri ratifikácii Základnej zmluvy mohla predpokladať možnosť jednostranného ukončenia zmluvy. V predkladacej správe sa uvádza, že "publikácia bola (...) doručená v potrebnom počte Národnej rade

¹⁹ OLEKŠÁK, P.: *Medzištátna zmluva medzi Svätou stolicou a Slovenskou republikou: V ohlasoch médií*, Ružomberok: Katolícka univerzita v Ružomberku, Filozofická fakulta, 2005, 144 s. ISBN 80-8084-031-8.

²⁰ Zmieňujeme to preto, lebo prvá spomínaná publikácia je dnes už prakticky nezohnateľná, na rozdiel od druhej, ktorá má pridelené ISBN a nachádza sa vo viacerých knižniciach, vďaka čomu sme sa k nej dostali.

²¹ ŠMID, M.: *Základná zmluva medzi Svätou stolicou a Slovenskou republikou s komentárom*, Bratislava: Lúč, 2001, s. 50.

Slovenskej republiky, aby poskytla dostatok informácií v rámci schvaľovacieho procesu Základnej zmluvy" a vyjadrenie presvedčenia niektorého z vtedajších poslancov, že zmluvu je možné vypovedať, sme nezachytili.²² Celkovo je pomerne ťažké nájsť diskusiu o potenciálnej možnosti predčasného ukončenia Základnej zmluvy z tohto obdobia. Len v zápisnici zo 74. schôdze Zahraničného výboru NR SR konanej 29. novembra 2000 (ide o preratifikačné zasadnutie) sa uvádza, že poslankyňa D. Dubovská v rozprave "žiadala vysvetlenie k niektorým článkom zmluvy, a to konkrétne (...) čl. 25 - možnosť vypovedania zmluvy."²³ Následne je tu zaznamenané, že poslanec P. Weis "spýtal sa, že prečo je Zmluva medzi SR a Sv. Stolicou nevypovedateľná."²⁴ Odpoveď sa zo zápisnice nedozvedáme, nachádza sa tu iba zmienka, že "vzhľadom na charakter rozpravy predkladateľ E. Kukan a odborník z MZV SR Marek Šmid odpovedali na všetky otázky členov výboru."²⁵ Ak sa máme k niečomu prikloniť, domnievame sa, že na základe formulácie otázky P. Weisa možno predpokladať, že vo výbore bola Základná zmluva (aspoň pôvodne) považovaná za nevypovedateľnú.

Z vyššie uvedeného samozrejme nemožno urobiť jednoznačný záver, zdá sa však, že existencia presvedčenia ratifikujúcich poslancov o možnosti jednostranne ukončiť Základnú zmluvu je nepravdepodobná. Myslíme si preto, že potenciálna snaha SR o ukončenie Základnej zmluvy by nesmerovala k odvolaniu sa na čl. 56 ods. 1 písm. a) Viedenského dohovoru.

Ad b)

K tomuto bodu, domnievame sa, niet mnoho čo povedať. Ian McTaggart Sinclair trefne uvádza, že "predstavu, že povaha zmluvy má umožniť jej jednostranné ukončenie, nie je ľahké uplatniť" a poukazuje na príklad Senegal, ktorý sa ešte v r. 1958 neúspešne pokúšal vypovedať Ženevský dohovor o pobrežných vodách a priľahlom pásme.²⁶ Bolo to síce ešte pred

²² Azda by sme mohli spomenúť nejasnú zmienku v príspevku B. Jamnickej, ktorá uvádza reflexie na námietky proti Základnej zmluve a jednou z odpovedí (nie je zrejmé či ide o odpoveď vtedajšieho Ministerstva zahraničných vecí SR) je, že "zmluvu je možné podľa princípov platných pre medzinárodné zmluvy aj vypovedať alebo meniť. Iniciátorom môže byť aj Slovenská republika" (Jamnická, B.: Vatikánska zmluva ako politický problém, In Politické vedy, 2006, č. 2, s. 99).

²³ Zápisnica zo 74. schôdze Zahraničného výboru NR SR, ktorá sa konala dňa 29. novembra 2000 o 12. 30 h, dostupné na internete: <http://www.nsr.sk/dl/Browser/Document?documentId=175173>, navštívené dňa 4.9.2014.

²⁴ Tamtiež.

²⁵ Tamtiež.

²⁶ SINCLAIR, I. McT.: *The Vienna Convention on the Law of Treaties*, Manchester: Manchester University Press, 1984, s. 187. Zaujímavé je, že čl. 56 bol na plenárnom stretnutí Komisie pre medzinárodné právo schválený 95 hlasmi a proti nebol nik. Šiesti sa

platnosťou Viedenského dohovoru, no nesmieme zabúdať na obyčajový charakter jeho čl. 56. Z toho samozrejme vyplýva, že nejaká možnosť uplatniť toto pravidlo existovať musí. Bude však zrejme veľmi ojedinelá. Pokiaľ ide o Základnú zmluvu, zdá sa, že v jej povahe sa nenachádza nič, čo by naznačovalo prípustnosť jej jednostranného ukončenia. Uplatnenie čl. 56 ods. 1 písm. b) sa preto javí rovnako neisté ako uplatnenie čl. 56 ods. 1 písm. a).

Základná zmluva je teda zrejme naozaj nevyviedateľná. To napokon doposiaľ uznávali aj jej odporcovia.²⁷ Namiesto je otázka, či existuje ešte nejaká iná cesta k jej potenciálnemu jednostrannému ukončeniu.

INÉ RIEŠENIE?

Iným riešením by snád' bola snaha o dožadovanie sa nulity Základnej zmluvy. Podľa čl. 53 Viedenského dohovoru "každá zmluva, ktorá v čase svojho uzavretia je v rozpore s imperatívnou normou všeobecného medzinárodného práva, je nulitná. Na účely tohto dohovoru je imperatívnou normou všeobecného medzinárodného práva norma prijatá a uznaná medzinárodným spoločenstvom štátov ako celkom za normu, od ktorej nie je dovolené odchyliť sa a ktorá sa môže zmeniť iba novou normou všeobecného medzinárodného práva rovnakej povahy." Ide o tzv. *ius cogens* - pravidlá, ktoré subjekty medzinárodného práva nemôžu porušiť. Z čím z *ius cogens* by však mohla byť Základná zmluva v konflikte? Kritici často poukazujú na jej nevyváženosť, teda na skutočnosť, že Svätej stolici (Katolíckej cirkvi) poskytuje omnoho viac práv než povinností a naopak, že Slovenskej republike ukladá omnoho viac povinností než práv. Ak by sme v tom chceli vidieť porušenie medzinárodnoprávnej zásady zvrchovanej rovnosti štátov²⁸ (v tomto zmluvnom vzťahu analogicky zásady rovnosti dvoch subjektov medzinárodného práva), museli by sme dokázať uprednostniť túto zásadu v pomeriavani voči protistojacej zásade "*pacta sunt servanda*"²⁹ napriek skutočnosti, že Svätá stolica má podobných zmlúv vo svete uzatvorených viacero. Potenciálny apel na (post)modernú humanitu a vyvíjajúci sa štandard ľudských práv, ktorý by táto zmluva podľa odporcov narúšala, by asi narážal na rovnaký problém. Pavol Szabo uvádza, že "nejednoznačná definovateľnosť a neurčitnosť imperatívnej normy a aj v tom ohľade, že tu hovoríme o značne širokom medzinárodnom meradle, je

však zdržali hlasovania a to z "obáv, že čl. 56 ods. 1 písm. b) zavádzal prvok neistoty ohrozujúci stabilitu medzinárodných zmlúv" (DÖRR, O, SCHMALENBACH, K. et al.: *Vienna Convention on Law of Treaties: A Commentary*, Heidelberg: Springer, 2012, s. 973).

²⁷ Napríklad: <http://slovakia.humanists.net/zavacka.htm>, navštívené dňa 4.9.2014.

²⁸ Pozri napríklad: MRÁZ, S., POREDOŠ, F., VRŠANSKÝ, P.: *Medzinárodné verejné právo*, Bratislava: VO PraF UK, 2005, s. 63.

²⁹ Tamtiež.

nadpozitívna úprava mnohých práv (z hľadiska multikulturality, minorít, jednotlivcov) takmer utópiou (článok bol jeden z hlavných dôvodov, prečo Francúzsko k dohovoru nepristúpilo). Avšak podaktoré širokospektrálne fundamenty/postuláty osobných slobôd sa v rámci etiky, logiky a medzinárodných ľudsko-právnych dohovorov prelínajú, konotované práve aj v mnohých článkoch a zásadách slovenského ústavného poriadku. Ak by sa práve spomínané postuláty *ius cogens* pohybovali v disharmónii s článkami vatikánskych zmlúv, predstavovalo by to predpoklad pre ich (čiasťočnú) nulitu?"³⁰ Na položenú otázku si odpovedá, že "vykročenie touto cestou by podľa dohovoru odvolávajúceho sa aj na Chartu OSN malo v prvom rade viesť k oznámeniu o popieraní platnosti zmluvy, pri spore k spoločnému rokovaniu, zmierovaciemu konaniu alebo arbitráži a následne by strany boli oprávnené predložiť spor na rozhodnutie Medzinárodnému súdnemu dvoru alebo rozhodcom. Spustenie mlynov údajnej nulity vatikánskych zmlúv by pravdepodobne prilákalo a sústredilo obrovskú silu (aj konfrontáciu) argumentačnej obratnosti pozitivistov, naturalistov a cirkevných právnikov, pri strete ľudsko-právnej logiky cirkvi so svetskou. Ktovie však, či by toľko vynaloženej námahy a prostriedkov pre súdenie sa nemíňali s účelnosťou..."³¹

DÔSLEDKY

Aké sú dôsledky možných odpovedí na otázku ukončenia Základnej zmluvy?

1. Nezrušiteľnosť Základnej zmluvy by samozrejme viedla k zachovaniu statusu quo. Ak by SR pocítovala potrebu zmeniť niektoré z jej ustanovení, musela by o zmene rokovať so Svätou stolicou.
2. V prípade existencie možnosti zrušiť Základnú zmluvu a v prípade zrealizovania tejto možnosti by podľa všetkého vystala potreba zrušiť aj Zmluvu medzi Slovenskou republikou a registrovanými cirkvami a náboženskými spoločnosťami č. 250/2002 Z.z. (ďalej len "Zmluva s registrovanými cirkvami"), ktorej obsah je veľmi podobný obsahu Základnej zmluvy. K uzavretiu Zmluvy s registrovanými cirkvami pôvodne viedla požiadavka rovnosti ostatných registrovaných cirkví a náboženských spoločností s Rímskokatolíckou a Gréckokatolíckou cirkvou. Vychádzajúc z rovnakej požiadavky by preto v prípade zrušenia Základnej zmluvy mala byť zrušená aj Zmluva s registrovanými cirkvami. Alternatívne by sa dalo uvažovať o možnosti Rímskokatolíckej a Gréckokatolíckej cirkvi pristúpiť k

³⁰ Szabo, P.: Ústava, Vatikán a nerozlučné partnerstvo: Ústavnosť vatikánskych zmlúv, ich (ne)vypovedanie, zánik, zodpovednosť a slnko, dostupné na internete: <http://blog.etrend.sk/pavol-szabo/ustava-vatikan-a-nerozlucne-partnerstvo-2.html>, navštívené dňa 5.9.2014.

³¹ Tamtiež.

Zmluve s registrovanými cirkvami.³² Uskutočnenie takéhoto kroku by však zo strany Rímskokatolíckej a Gréckokatolíckej cirkvi bolo zrejme reálne len v prípade, že by k zrušeniu Základnej zmluvy nedošlo jednostranným úkonom SR. Čo sa týka spôsobu potenciálneho zrušenia Zmluvy s registrovanými cirkvami, tento by sa musel pohybovať v ústavnom rámci (pripomíname, že sa jedná o zmluvu vnútroštátneho charakteru). K zrušeniu Zmluvy s registrovanými cirkvami by mohlo dôjsť buď na základe dohody, alebo jednostranným aktom. Uplatnenie inštitútu výpovede či odstúpenia od Zmluvy s registrovanými cirkvami by podľa nášho názoru nemuselo byť jednoduché. Zmluva s registrovanými cirkvami totiž obsahuje len ustanovenie o možnosti cirkvi alebo náboženskej spoločnosti odstúpiť od nej, nehovorí nič o takejto možnosti štátu. Nepomôže nám ani zákonná úprava. Zákon č. 308/1991 Zb. o slobode náboženskej viery a postavení cirkví a náboženských spoločností v § 4 ods. 5 len stroho konštatuje, že "štát môže s cirkvami a náboženskými spoločnosťami uzatvárať zmluvy o vzájomnej spolupráci." Použitelnosť § 582 Občianskeho zákonníka³³ ako súkromnoprávného kódexu by prichádzala do úvahy prinajlepšom na základe analógie iuris (vzťah medzi štátom a cirkvou je v tomto prípade verejnoprávny a ani dikcia § 582 by nemusela byť vo vzťahu k danej zmluve bezproblémová). Ústavnosť hypotetickej novely zákona o slobode náboženskej viery, ktorou by došlo k zrušeniu predmetnej zmluvy by bola tiež problematická. Individuálne adresné zrušenie (teda vyhlásenie zákona, že Zmluva s registrovanými cirkvami sa zrušuje) by bolo pravdepodobne neprípustné.³⁴ V prípade zrušenia na všeobecnejšej báze alebo v prípade novely, ktorá by výslovne umožnila výpoveď zmluvy zo strany štátu, by bol rozhodujúcim princíp proporcionality. Radikálne riešenie by napokon predstavovalo vyhlásenie Zmluvy s registrovanými cirkvami za rozpornú s čl. 1 ods. 1 Ústavy SR v snahe interpretovať tento článok ako prejav

³² Zmluva s registrovanými cirkvami je tejto možnosti otvorená: " Zmluva je otvorená na prístupenie aj pre ďalšie cirkvi a náboženské spoločnosti registrované v súlade s právnym poriadkom Slovenskej republiky. O ich prístupení rozhodnú na základe písomnej žiadosti registrované cirkvi a náboženské spoločnosti zúčastnené na tejto zmluve, ktorých štatutárni zástupcovia podpísali túto zmluvu. S prístupením musia súhlasiť všetky zmluvné strany" (čl. 25 ods. 5).

³³ "(1) Ak je dojednaná zmluva na dobu neurčitú, ktorej predmetom je záväzok na nepretržitú alebo opakovanú činnosť, alebo záväzok zdržať sa určitej činnosti alebo strpieť určitú činnosť a ak zo zákona alebo zo zmluvy nevyplýva spôsob jej výpovede, možno zmluvu vypovedať v lehote troch mesiacov ku koncu kalendárneho štvrt'roka.

(2) Výpoveď je však neúčinná ohľadne záväzku zdržať sa určitej činnosti, ak z jeho povahy alebo zo zmluvy vyplýva, že záväzok je časovo neobmedzený."

³⁴ Ústavný súd ČR napríklad už konštatoval porušenie princípu del'by moci v prípade stanovenia verejného záujmu v konkrétnej veci zákonom a poukázal na tézu, že zákonodarca má normovať všeobecne (PL. ÚS 24/04 a PL. ÚS 24/08).

štátneho sekularizmu. To však len za predpokladu, že by SR predtým v zásade podobným spôsobom hodnotila aj Základnú zmluvu.³⁵

ZÁVER

Záverom možno povedať, že otázka ukončiteľnosti Základnej zmluvy ostáva otvorená, hoci treba tiež povedať, že možnosť takéhoto jednostranného kroku zo strany SR sa javí ako problematická. Zrušenie zmluvy by so sebou nieslo aj ďalšie otázky, ako je úprava postavenia registrovaných cirkví a náboženských spoločností či rozvoj ďalších vzťahov medzi týmito inštitúciami (vrátane Rímskokatolíckej a Gréckokatolíckej cirkvi) a štátom. Najlepším riešením je preto hľadať možné cesty vo spoločnom dialógu a na základe dohody. V záujme dobrých vzťahov medzi oboma subjektmi ostáva počítať s tým, že si je toho vedomá aj Svätá stolica, ktorá z právneho hľadiska momentálne Základnou zmluvou získava viac než Slovenská republika.

Literatúra:

- BROWNLIE, I.: *Principles of international law*, 2. vyd. Oxford: Clarendon Press, 1973, 733 s. ISBN 0 19 825319 2.
- DÖRR, O, SCHMALENBACH, K. et al.: *Vienna Convention on Law of Treaties: A Commentary*, Heidelberg: Springer, 2012, 1423 s. ISBN 987-3-642-19290-6.
- DUDA, J. Postavenie apoštolskej stolice v medzinárodnom práve, In *Justičná revue*, 2005, roč. 57, č. 8-9, s. 1071-1076, ISSN 1335-6461.
- JAMNICKÁ, B.: Vatikánska zmluva ako politický problém, In *Politické vedy*, 2006, č. 2, s. 99, ISSN 1338-5623.
- KLUČKA, J.: *Medzinárodné právo verejné: Všeobecná a osobitná časť*, 2. vyd. Bratislava: Iura Edition, 2011, 725 s. ISBN 978-80-8078-414-0.

³⁵ Hoci sám osebe by to nebol dôvod neplatnosti Základnej zmluvy. V zmysle čl. 27 Viedenského dohovoru " Strana sa nemôže dovolávať ustanovení svojho vnútroštátneho práva ako dôvodu pre neplnenie zmluvy. Toto pravidlo nie je na ujmu článku 46." Článok 46 uvádza, že " 1. Skutočnosť, že pri vyjadrení súhlasu štátu s tým, že bude viazaný zmluvou, došlo k porušeniu niektorého z ustanovení jeho vnútroštátneho práva týkajúceho sa oprávnenia uzavierať zmluvy, sa štát nemôže dovolávať ako dôvodu pre zrušenie svojho súhlasu, ledaže toto porušenie bolo zjavné a týka sa osobitne dôležitého pravidla jeho vnútroštátneho práva. 2. Porušenie je zjavné, ak je objektívne zrejmé ktorémukoľvek štátu postupujúcemu v tejto veci podľa obvyklej praxe a dobromyseľne." Argumentáciu rozporom s čl. 1 ods. 1 ústavy však už dnes predostierajú odporcovia Základnej zmluvy (napríklad: http://dolezite.sk/old/Pan_premier_Fico_Zruste_zmluvu_s_Vatikanom_alebo_zmente_15.html, navštívené dňa 1.9.2014).

- MRÁZ, S., POREDOŠ, F., VRŠANSKÝ, P.: *Medzinárodné verejné právo*, Bratislava: VO PraF UK, 2005, 380 s. ISBN 80-7160-202-7.
- OLEKŠÁK, P.: *Medzištátna zmluva medzi Svätou stolicou a Slovenskou republikou: V ohlasoch médií*, Ružomberok: Katolícka univerzita v Ružomberku, Filozofická fakulta, 2005, 144 s. ISBN 80-8084-031-8.
- SINCLAIR, I. McT.: *The Vienna Convention on the Law of Treaties*, Manchester: Manchester University Press, 1984, 270 s. ISBN 0-7190-1480-8.
- ŠMID, M.: *Svätá stolica ako osobitný subjekt medzinárodného práva: zmluvné vzťahy so štátmi*, Bratislava: SSPM pri SAV, 2003, 54 s.
- ŠMID, M.: *Základná zmluva medzi Svätou stolicou a Slovenskou republikou s komentárom*, Bratislava: Lúč, 2001, 140 s. ISBN 80-7114-351-0.
- ŠTURMA, P., ČEPELKA, Č., BALAŠ, V.: *Právo medzinárodných smluv*, Plzeň: Aleš Čeněk, 2011, 404 s. ISBN 978-80-7380-341-4.
- VRŠANSKÝ, P., VALUCH, J. et. al.: *Medzinárodné právo verejné: Všeobecná časť*, Bratislava: Eurokódex, 2012, 416 s. ISBN 978-80-89447-71-8.
- VILLIGER, M. E.: *Commentary on the 1969 Vienna Convention on the Law of Treaties*, Leiden: Koninklijke Brill NV, 2009, 1058 s. ISBN 978 90 04 168 04 06.
- BARIAK, L.: Rozhodnuté: Fico cirkevné sviatky zrušiť nemôže. Ochráni ich Vatikánska zmluva, dostupné na internete: <http://aktualne.atlas.sk/rozhodnute-fico-cirkevne-sviatky-zrusit-nemoze-ochrani-ich-vatikanska-zmluva/slovensko/spolocnost/>, navštívené dňa 1.9.2014.
- SZABO, P.: Ústava, Vatikán a nerozlučné partnerstvo: Ústavnosť vatikánskych zmlúv, ich (ne)vypovedanie, zánik, zodpovednosť a slnko, dostupné na internete: <http://blog.etrend.sk/pavol-szabo/ustava-vatikan-a-nerozlucne-partnerstvo-2.html>, navštívené dňa 5.9.2014.

- Yearbook of the International Law Commission, Vol. II, dostupné na internete: <http://legal.un.org/ilc/sessions/14/14sess.htm>, navštívené dňa 2.9.2014.
- Zápisnica zo 74. schôdze Zahraničného výboru NR SR, ktorá sa konala dňa 29. novembra 2000 o 12. 30 h, dostupné na internete: <http://www.nrsr.sk/dl/Browser/Document?documentId=175173>, navštívené dňa 4.9.2014.
- http://dolezite.sk/old/Pan_premier_Fico_Zruste_zmluvu_s_Vatikanom_al_ebo_zmente_15.html, navštívené dňa 1.9.2014.
- <http://slovakia.humanists.net/zavacka.htm>, navštívené dňa 4.9.2014.
- <http://spravy.pravda.sk/ekonomika/clanok/200344-fico-chce-dopad-ozdravovania-zmazat-zrusenim-sviatkov/>, navštívené dňa 1.9.2014.
- <http://vaticanskezmluvy.wordpress.com/2010/08/27/zavacka-zakladna-zmluva-so-svatou-stolicou-a-jej-dosledky/>, navštívené dňa 1.9.2014.
- <http://www.webnoviny.sk/slovensko/clanok/842121-slovensko-by-malopodla-sulika-zrusit-pat-statnych-sviatkov/>, navštívené dňa 1.9.2014.

Kontakt – email

martin.turcan@flaw.uniba.sk

AUTONÓMIA CIRKVI V RÁMCI VEREJNEJ SPRÁVY A SPRÁVNEHO PRÁVA

LADISLAV HRTÁNEK

Právnická fakulta Univerzity Komenského v Bratislave, Slovenská
republika

Abstract in original language

Obsahom predloženého článku je problematika autonómie cirkvi, a to jednak v rámci verejnej správy, ako aj v kontexte správneho práva, ktoré je odvetvím verejného práva. V prvej časti sa budeme zaoberať všeobecnou analýzou verejnej správy, pričom budeme zohľadňovať aj interakčné vzťahy k pojmu správa, verejná moc a verejný sektor. Taktiež sa budeme venovať problematike správneho práva. Následne poukážeme na autonómiu cirkvi v platnej právnej úprave a načrtujeme možnosti zmien v oblasti platnej legislatívy.

Key words in original language

Správa. Verejná správa. Štátna správa. Správne právo. Cirkev. Autonómia. Štát/štátna moc.

Abstract

The object of this contribution is the problematic of the autonomy of ecclesia in the frame of the public administration and in the context of the administrative. The first part contains the abstract analysis of the public administration in the frame of the interactions of the key abstraction - administration, public authority and public sector. The object of this contribution is the problematic of the legislative of the administrative. The next part contains the problematic of the autonomy of ecclesia in the frame of actual legislation and the ability of changes in the sphere of the actual legislation.

Key words

The administration. The public administration. The Civil Service. The administrative. The ecclesia. The autonomy. The state. The government.

ÚVODOM

Úvodom tohto článku považujeme za potrebné uviesť jednotlivé ciele, ktoré sa v nasledujúcom texte pokúsime naplniť. V záverečnej časti potom zhrnieme, v čom sú možné prínosy tohto článku a ako sa nám podarilo naplniť tu ustanovené ciele.

Prvým cieľom predloženého článku je poskytnutie rámcovej analýzy právnych pojmov správne právo a verejná správa. Uvedomujeme si pritom, že ideálne definovanie týchto právnych pojmov neexistuje a preto sa pokúsime uviesť to definovanie pojmu správne právo, ktoré považujeme za najvyhovujúcejšie a ktoré sa podľa nášho názoru najviac približuje akémusi ideálnemu určeniu tohto veľmi komplikovaného odvetvia právneho poriadku Slovenskej republiky.

Rovnako považujeme za potrebné uviesť vymedzenie právneho pojmu "verejná správa", nakoľko samotná cirkev v rámci naplňovania svojich úloh prichádza do styku s jednotlivými zložkami verejnej správy, a to so štátnou správou,¹ samosprávou, ale aj s verejnoprávnymi korporáciami. Preto by podľa nášho názoru nebolo vhodné, aby bol výklad o právnej oblasti autonómie cirkvi začínajú bez charakteristiky právneho pojmu "verejná správa". Vzhľadom na to, že v rámci správnej vedy a vedy správneho práva je možné zaznamenať veľký počet viac menej vydatých, či nevydatých pokusov o vymedzenie právneho pojmu verejná správa a aj vzhľadom na určitý vedecký prístup považujeme za potrebné uviesť vlastný náhľad na vymedzenie právneho pojmu "verejná správa", podotýkame však, že budeme vychádzať z východísk, ktoré sú už etablované v správnej vede, a síce, z organizačného a funkčného náhľadu na verejnú správu.

Vzhľadom na to, že pojmy "správne právo" a "verejná správa" sú podstatnými pojmi správnej vedy, tak poukážeme aj na vymedzenia pojmu "správna veda", bez ktorej nemožno formulovať uspokojujúce modely fungovania verejnej správy a taktiež nemožno určovať prístupy formulujúce odporúčania k tvorbe ideálneho modelu "modernej verejnej správy".

Tretím, veľmi podstatným cieľom predloženého článku je poskytnutie charakteristiky autonómie cirkvi v kontexte v súčasnosti platného zákona č. 308/1991 Zb. o slobode náboženskej viery a postavení cirkví a náboženských spoločností v znení neskorších predpisov (ďalej len "zákon č. 308/1991 Zb."), ktorý upravuje právne postavenie cirkví v organizačnom a funkčnom aspekte v Slovenskej republike. Samozrejme si uvedomujeme, že nejde o jediný normatívny právny akt, ktorý upravuje právne postavenie cirkví, ale pre potreby tohto článku považujeme za postačujúce, pokiaľ sa budeme zaoberať len týmto právnym predpisom.

¹ Napríklad pri procese registrácie cirkvi je to vzťah ku Ministerstvu kultúry Slovenskej republiky.

Taktiež uvedieme možné návrhy zmien zákona č. 308/1991 Zb., ktoré by podľa nášho názoru mohli prispieť k zvýšeniu autonómie cirkví od verejnej správy, predovšetkým od štátnej správy. Rovnako poukážeme na legislatívne nedostatky tohto zákona, podľa legislatívnych pravidiel vlády Slovenskej republiky.

V konečnom dôsledku sa teda pokúsime o to, a kladieme si to aj za cieľ, aby predložený článok mal syntetizujúci charakter, teda nepriniesol len poznatky všeobecného, teoretického charakteru, ale taktiež poznatky praktického významu, ktoré by mohli byť podnetmi pre legislatívny proces.

1. Všeobecná charakteristika právnych pojmov "správna veda", "správne právo" a "verejná správa"

Správne právo je nesporne samostatným odvetvím slovenského právneho poriadku a z pohľadu jeho právneho postavenia v právnom systéme Slovenskej republiky mu je možné "pripísať" príslušnosť k verejnému právu, kde prevláda kogentná právna úprava a administratívno-právna regulácia spoločenských vzťahov ako špecifický znak normy správneho práva.

Samozrejme je možné zaznamenať nespočetné množstvo pokusov o vymedzenie právneho pojmu "správne právo", ktoré predstavujú pokusy autorov o čo najkomplexnejšie vymedzenie tohto samostatného odvetvia práva. Pritom je potrebné konštatovať, že všetky tieto vymedzenia sú súčasťou "správnej vedy" a "vedy správneho práva" ako moderných vedných disciplín, ktoré formulujú perspektívne modely vývoja verejnej správy, pričom zastávame názor, že nemožno vytvárať modely perspektívneho rozvoja verejnej správy, pokiaľ nezohľadňujeme aktuálne vývojové trendy v rámci správnej vedy a vedy správneho práva.

V kontexte uvedených súvislostí považujeme za potrebné pred vymedzením právneho pojmu "správne právo" a "verejná správa" poskytnúť aspoň rámcovú analýzu správnej vedy a vedy správneho práva.

V súčasnosti platí, ako už bolo spomenuté, že nemožno formulovať modely optimalizácie verejnej správy za predpokladu, že nezohľadňujeme perspektívne výstupy správnej vedy ako modernej vednej disciplíny. Uznávame, že je možné zaznamenať niekoľko pokusov o vymedzenie správnej vedy, uvedieme len tie náhľady, ktoré považujeme za najkomplexnejšie.

"Správna veda je vednou disciplínou, ktorá skúma organizáciu a činnosť verejnej správy v jej skutočnej a reálnej podobe."²

² ŠKULTÉTY, P.: *Verejná správa a správne právo*, Bratislava: VEDA, 2008, s. 65.

"Správna veda predstavuje vednú disciplínu, ktorá sa zaoberá problematikou zefektívnenia organizačnej štruktúry a funkčného výkonu celej verejnej správy, ako aj princípmi a modelmi jej fungovania. Správnou vedou je v podstate možné rozumieť takú vednú disciplínu, bez ktorej nie je možné skúmať optimálne varianty, modely fungovania štátnej správy, predovšetkým z pohľadu jej racionálneho a efektívneho fungovania."³

Správna veda teda skúma verejnú správu a zhromažďuje aktuálne informácie v záujme vytvárania určitých modelov vývoja verejnej správy, kde je potrebné zohľadňovať princípy vývoja verejnej správy.

Správne právo je samostatným odvetvím slovenského právneho poriadku, pričom pozostáva z administratívnoprávnych noriem, ktoré sú prevažne kogentnej povahy. Správne právo je predmetom vedy správneho práva. Preto považujeme za potrebné uviesť predmetové zameranie vedy správneho práva.

Z hľadiska všeobecnejších súvislostí treba vedu správneho práva charakterizovať ako:

- a) spoločenskú vedu,
- b) vedu, ktorá sledujúc iné vedy sa prejavuje ako veda využívajúca ich podnety,
- c) hraničnú,
- d) abstraktnú,
- e) informovanú,
- f) exaktnejšiu,
- g) prognostickú.⁴

Vzhľadom na to, že cirkev vykonáva dôležité úlohy aj v rámci verejnej správy a je s ňou v organizačnej aj funkčnej interakcii, považujeme za potrebné uviesť vymedzenie právneho pojmu "verejná správa", ktorý je rámcovým pojmom.

"Verejná správa vo svojej podstate predstavuje správu verejných záležitostí, ktorá sa realizuje ako prejav výkonnej moci v štáte. Pre túto výkonnú moc je charakteristické, že ide predovšetkým o verejnú moc, ktorou nedisponuje

³ HRTÁNEK, L.: *Model optimálneho fungovania modernej štátnej správy*, Bratislava: EUROKÓDEX, s. r. o., 2013, s. 54.

⁴ GAŠPAR, M.: *Správne právo - teória a prax*, Pezinok: Agentúra Fischer & TypoSet, 1998. s. 9.

len štát, ale aj ďalšie neštátne subjekty, vykonávajúce správu verejných záležitostí." ⁵

Pod ďalšími neštátnymi subjektmi, ktoré vykonávajú správu verejných záležitostí je potrebné rozumieť napríklad územnú a záujmovú samosprávu, ktoré taktiež ako zložky verejnej moci vykonávajú verejnú správu.

Veľmi podstatným aspektom je napríklad ponímanie verejnej správy v kontexte jej súvislostí s právnym poriadkom štátu. "Verejná správa ako oblasť spoločenskej reality predstavuje v demokratickom štáte významnú organizátorskú silu, zabezpečujúcu plnenie stanovených sociálno-ekonomických úloh spoločnosti, ktoré sú konkretizované v právnom poriadku štátu (ústava, ústavné zákony, zákony, nariadenia, vyhlášky)." ⁶

Pokiaľ chceme komplexne vnímať pojem "verejná správa" je nevyhnutné, aby sa zohľadnili špecifiká jednotlivých rozhodovacích procesov, ktoré v nej prebiehajú.

„Rozhodovacie procesy vo verejnej správe môžeme vo všeobecnej rovine charakterizovať ako nenáhodný výber určitých postupov alebo činností z viacerých možných alternatív v podmienkach verejnej správy.“ ⁷

V kontexte uvedených snáh o vymedzenie pojmu "verejná správa" považujeme za potrebné uviesť vlastné náhľady na vymedzenie tohto komplikovaného pojmu, pričom budeme vychádzať z už zaužívaných východísk správnej vedy, a to na základe funkčného a organizačného náhľadu na verejnú správu.

Tento pokus o vymedzenie verejnej správy na funkčnom princípe charakterizuje verejnú správu ako komplikovaný systém vnútorne diferencovaných homogénnych činností – „Verejná správa je špecifická činnosť spravovacieho charakteru, ktorá je reglementovaná právnym poriadkom štátu, pričom charakter tejto činnosti sa odvíja od podstaty osobitných foriem správy a druhu konkrétneho štrukturálneho elementu verejnej správy, ktorý, či už vo forme originálnych, či delegovaných kompetencií, túto činnosť vykonáva.“

Tento pokus o vymedzenie charakterizuje verejnú správu ako vnútorne organizovaný systém – „Verejná správa je činnosť organizovaná vďaka organizačnému usporiadaniu výkonu koncepčných úloh spravovacieho

⁵ ŠKULTÉTY, P. et al: *Správne právo hmotné. Všeobecná a osobitná časť*, Bratislava: VO PF UK, 2000, s. 11.

⁶ KÚTIK, J.: *Organizácia a krízový manažment verejnej správy*, Trenčín: Trenčianska univerzita Alexandra Dubčeka, 2006.

⁷ VRABKO, M. et al: *Správne právo. Procesná časť*, Bratislava: Vydavateľské oddelenie PF UK, 2001, s. 15.

charakteru, ktoré je determinované organizačnými súčasťami verejnej správy- vládou, ústrednou a miestnou štátnou správou, samosprávou a verejnoprávnymi korporáciami. Platí pritom, že špecifická vnútorná organizačná štruktúra uvedených parciálnych, organizačných súčastí verejnej správy je spôsobilá ovplyvniť konkrétne vonkajšie prejavy - formy činnosti napĺňania konkrétnych zákonných právomocí.“

Syntetický prístup k verejnej správe vyzdvihuje verejnú správu ako funkčný, štruktúrovaný organizačný celok, v rámci ktorého sa vykonávajú aktivity ustanovené právnym poriadkom štátu.

ANALÝZA ZÁKONA Č. 308/1991 Zb. A NÁVRHY MOŽNÝCH ZMIEN

Predmetný zákon č. 308/1991 Zb. predstavuje rámcovú právnu úpravu právneho postavenia jednotlivých cirkví v Slovenskej republike. Rovnako je možné konštatovať, že ide o konkretizáciu Ústavy Slovenskej republiky, ktorá zakotvuje slobodu náboženského vyznania, slobodu náboženského prejavu a taktiež vytvára podmienky pre právnu autonómiu cirkví a náboženských spoločností, ktoré si sami zriaďujú svoje orgány. Ústava Slovenskej republiky umožňuje obmedziť rozsah výkonu týchto práv cirkví a náboženských spoločností, ale len na základe kritérií, akými sú ochrana verejného poriadku, zdravia, mravnosti, práv a slobôd iných, ide teda o ústavnoprávne splnomocnenie na vydanie zákona. Legislatívne pravidlá Slovenskej republiky (ďalej len "legislatívne pravidlá") neustanovujú podmienku, aby na vydanie každého zákona bolo ustanovené splnomocňovacie ustanovenie v Ústave Slovenskej republiky.

V § 1 zákona č. 308/1991 Zb. je možné zaznamenať všeobecné, deklaratórne ustanovenia, pričom normatívny text len kopíruje text Ústavy Slovenskej republiky, teda nemôže ísť o konkretizáciu. Problematickým sa pritom javí ustanovenie § 3 zákona, podľa ktorého o náboženskej výchove detí do 15 roku veku rozhodujú zákonní zástupcovia. Toto ustanovenie § 3 zákona totiž môže byť v rozpore s ustanovením § 1 zákona, kde sa používa slovo "každý", teda aj maloletí do 15 roku veku majú obmedzenú spôsobilosť na právne úkony, teda mala by im byť daná možnosť slobodne sa rozhodnúť o svojej viere a náboženskom presvedčení a vôbec o tom, či chcú podstúpiť náboženskú výchovu v rámci vzdelávania. Uvedené platí predovšetkým preto, že aj maloletí majú obmedzenú spôsobilosť na právne úkony.

"Maloletí majú len obmedzenú spôsobilosť na právne úkony, ktorú sú svojou povahou primerané rozumovej a vôľovej vyspelosti zodpovedajúcej ich veku."⁸

⁸ LAZAR, J. et al: *Občianske právo. I. diel*, Bratislava: MANZ a VO PF UK, 1993.

Uvedené ustanovenie § 3 zákona č. 308/1991 Zb. preto nemôže byť v súlade s konceptom spôsobilosti na právne úkony, ktorý konštituuje platný občianskoprávny kódex v Slovenskej republike.

Pokiaľ však máme uznať opodstatnenosť ustanovenia § 3 zákona č. 308/1991 Zb., tak potom je potrebné prehodnotiť formuláciu v § 1, ktorý používa slovo "každý" a preto navrhujeme, aby sa normatívny text § 1 začínal formuláciou: "Každý, s výnimkou osôb podľa § 3", pričom tým by došlo k súladnosti textu s legislatívnymi pravidlami.

Pre právnu autonómiu cirkví je podstatné, aby zákon presne ustanovil esenciálne prvky každej cirkvi ako právnickej osoby. Teória a veda občianskeho práva totiž ustanovujú špecifické znaky právnickej osoby.

"V najvšeobecnejšom význame sa stretávame s definíciou, ktorý vymedzuje právnickú osobu ako organizáciu osôb alebo majetku, ktorá sa vytvára za určitým účelom a ktorej objektívne právo priznáva právnu subjektivitu."⁹

Platný zákon č. 308/1991 Zb. síce ustanovuje právnu subjektivitu cirkví, ktoré sú právnickými osobami, ale vôbec neustanovuje organizáciu cirkví, túto otázku ponecháva na vnútorné predpisy cirkví, pričom podotýkame, že uvedená problematika by aj podľa legislatívnych pravidiel vlády mala byť ustanovený výlučne v zákone, nakoľko stanovy alebo štatúty cirkví ukladajú úlohy fyzickým osobám, teda samotný zákon mal upraviť organizáciu cirkví, predovšetkým: orgány cirkví, vnútorné vzťahy orgánov, rozhodovacie oprávnenia a v neposlednom rade majetkové hospodárenie cirkví.

Uvedený právny stav, kedy zákon č. 308/1991 Zb. sám nerieši problematiku organizácie cirkví a náboženských spoločností značne znižuje právnu autonómiu cirkví, vedie k disharmónii, nakoľko každá cirkev si vytvorí svoj vlastný mechanizmus fungovania, a čo je najhoršie, je nielen v rozpore s legislatívnymi pravidlami, ale predovšetkým s ústavou Slovenskej republiky, ktorá výslovne konštatuje, že: Povinnosti možno ukladať

- a) zákonom alebo na základe zákona, v jeho medziach a pri zachovaní základných práv a slobôd,
- b) medzinárodnou zmluvou podľa čl. 7 ods. 4, ktorá priamo zakladá práva a povinnosti fyzických osôb alebo právnických osôb, alebo
- c) aproximačným nariadením vlády Slovenskej republiky.

V kontexte uvedeného odporúčame Ministerstvu kultúry Slovenskej republiky aby do normatívneho textu zákona č. 308/1991 Zb. doplnilo

⁹ LAZAR, J. et al: *Občianske právo. I. diel*, Bratislava: MANZ a VO PF UK, 1993, s. 96.

ustanovenia o organizácii cirkví, tým by sa nesporne zvýšila autonómia cirkví a aj zjednodušilo posúdenie stavu, či žiadateľ spĺňa predpoklady pre to, aby mohol fungovať ako cirkevná inštitúcia.

Normatívnemu textu zákona je taktiež potrebné vytknúť niekoľko legislatívnych nedostatkov, ktoré spôsobujú rozpor s legislatívnymi pravidlami. Tak napríklad zákon č. 308/1991 Zb. ustanovuje možnosť uzatvorenia zmlúv o spolupráci, ktoré uzatvára štát s cirkvami. Pritom zastávame názor, že náležitosti týchto zmlúv môže obsahovať výlučne zákon, čo vyplýva aj z legislatívnych pravidiel vlády.¹⁰

Ustanovenie § 5 ods. 1 písmeno c) zákona č. 308/1991 Zb. je potrebné dopracovať z vecného a právneho hľadiska. Totiž normatívny text musí presne ustanovovať, za splnenia akých kritérií môže veriaci náboženstvo vyučovať, nepostačuje pritom všeobecný odkaz na normatívnu právnu úpravu ustanovenú v Slovenskej republike, ale priamo táto právna úprava mala obsahovať špecifiká vyučovania náboženstva veriacimi. Tým, že sa táto problematika ponecháva na vnútorné predpisy cirkví, muselo dôjsť k disharmónii v tejto oblasti. Preto odporúčame doplniť proces vzdelávania náboženstva veriacimi do špeciálnej právnej úpravy v podobe zákona č. 308/1991 Zb. a neodvolávať sa len na generálnu právnu úpravu.

Principiálnou otázkou pre autonómiu cirkví a náboženských spoločností je problematika vzťahov štátu a cirkví, pričom podotýkame, že uvedená problematika sa nedá vyriešiť len ustanovením nezávislosti cirkvi od štátu. Uvedená otázka sa týka prepojenosti štátu a cirkvi, prípadne možnej odluky štátu od cirkvi a samozrejme potom majetkového vyrovnania. Taktiež zastávame názor, že táto problematika si vyžaduje odbornú diskusiu a taktiež celospoločenskú debatu, pretože modelov vzťahu štátu a cirkví je len v Európe niekoľko. Samozrejme, nedávame si ambíciu riešiť tento zložitý problém na tomto mieste, len vyjadríme názor, že cirkev by mala byť prepojená so štátom, ale tento vzťah musí presne ustanovovať právny poriadok štátu.

V § 7 zákona č. 308/1991 Zb. je použitý nenormatívne slovné spojenie "spôsobilosť na výkon duchovenskej činnosti". V tomto prípade ide o špecifickú spôsobilosť, ktorá si však vyžaduje následnú konkretizáciu. Uvedená konkretizácia však mala byť predmetom tohoto zákona, predovšetkým je potrebné uviesť, aké predpoklady musí spĺňať duchovný cirkvi alebo náboženskej spoločnosti, teda aké musí mať predpoklady vzdelania, odbornosti, praxe, totiž, zákon prenecháva túto problematiku na vnútorný predpis, uváženie konkrétnej cirkvi alebo náboženskej spoločnosti, čo v praktickej rovine spôsobuje značné problémy, nakoľko sa rôznia

¹⁰ Konkrétne táto požiadavka vyplýva z ustanovenia čl. 6 ods. 1 Legislatívnych pravidiel vlády Slovenskej republiky, ktorý konštatuje, že: "Zákon má upravovať v príslušnej oblasti všetky základné spoločenské vzťahy. Musí byť zrozumiteľný, prehľadne usporiadaný a stručný v tom zmysle, že má obsahovať len ustanovenia s normatívnym obsahom."

predpoklady pre výkon duchovenských aktivít. Uvedené nenormatívne spojenie pritom spôsobuje nejasnosti aj pri výklade zákona a nenormatívnosť je aj v rozpore s legislatívnymi pravidlami.¹¹

V súvislosti s ustanovovaním duchovných do funkcií je potrebné uvedenú problematiku v zákone č. 308/1991 Zb. dopracovať z vecného a právneho hľadiska. Ide o ustanovenie procesu výberových konaní do týchto funkcií, kde je potrebné komplexne vypracovať proces podávania podnetov do výberového konania, následne kritériá pre výber duchovného a v neposlednom rade ustanoviť možnosť neúspešného uchádzača dovoliť sa nápravy v rámci odvolacieho konania. V rámci tohto výberového konania pritom musia byť ustanovené aj špecifické dôkazné prostriedky, ktorými sa preukazujú tvrdenia v rámci výberového konania.

Rovnako podotýkame, že procesu obsadzovania pracovných miest sa nevenuje ani pracovnoprávny kódex, preto je nevyhnutné upraviť túto problematiku v intenciách tu uvedených v zákone č. 308/1991 Zb.

V prípade procesu registrácie cirkví a náboženských spoločností vítame fakt, že sa na tento proces vzťahuje všeobecný predpis upravujúci správne konanie, ktorým je Správny poriadok. Ale aj napriek tomuto faktu je možné zaznamenať určité nedostatky zákona č. 308/1991 Zb., napríklad kritériá pre rozhodovanie o tom, či Ministerstvo kultúry Slovenskej republiky zaregistruje alebo nezaregistruje cirkev sú vágne a všeobecné - či navrhovaná cirkev nebude v rozpore so zákonom a ostatnými zákonmi, ochranou bezpečnosti občanov a verejného poriadku, zdravia a mravnosti, zásadami ľudskosti a znášanlivosti, alebo či nie sú ohrozené práva iných právnických osôb a občanov, a mali by byť jednoznačne ustanovené.

Predmetný zákon č. 308/1991 Zb. vo svojom § 17 ustanovuje možnosť podať návrh na preskúmanie rozhodnutia súdnemu orgánu. V tomto prípade nemožno použiť správny poriadok, nakoľko ide o špecifické súdne konanie. Preto zastávame názor, že v tomto zákone by malo byť aspoň rámcovou formou ustanovené, akým spôsobom má prebiehať toho preskúmavacie konanie, ale najvýhodnejšie by bolo, keby toto súdne konanie špecifického charakteru bolo systematicky upravené v zákone č. 99/1963 Zb. Občiansky súdny poriadok.

Všeobecná pripomienka k zákonu č. 308/1991 Zb. je taká, že je v ňom potrebné dopracovať z vecného a právneho hľadiska problematiku právneho postavenia cirkvi. Právne postavenie cirkví je v úzkom prepojení s aspektom právnej autonómie cirkvi od štátu, nakoľko čím je právne postavenie cirkvi nejasné, tak tým dochádza k nezrovnalostiam pri posudzovaní nezávislosti cirkvi od štátu, a to nielen v kontexte právnom, ale napríklad aj v kontexte majetkovoprávnom.

¹¹ Konkrétne ide o ustanovenie čl. 6 ods. 1 Legislatívnych pravidiel vlády Slovenskej republiky, ktoré požaduje normatívny obsah textu zákona v záujme jasnosti jeho aplikácie.

Problematika autonómie cirkví by mala byť v zákone č. 308/1991 Zb. dopracovaná v tomto aspekte:

a) problematika organizácie cirkví a náboženských spoločností. Organizačný aspekt v sebe zahŕňa jednak úroveň funkčnú a jednak štrukturálnu. Organizácia procesov, ktoré prebiehajú v rámci cirkvi nenašla svoje uplatnenie v platnej dikcii normatívneho textu. Pričom je potrebné podotknúť, že procesy, ktoré prebiehajú v rámci cirkvi sú upravené vnútornými predpismi cirkví, čo spôsobuje značnú disharmóniu vo fungovaní cirkví a výkone ich práv a oprávnených záujmov v praxi. Štruktúra a organizácia cirkví je taktiež normatívne neupravená. Štatúty a vnútorné poriadky cirkví upravujú túto problematiku, pričom je možné vyvodiť záver, že od vhodnej organizačnej štruktúry cirkví je možné odvodiť aj efektívnosť procesov, ktoré v rámci nej prebiehajú.

b) problematika právneho postavenia duchovných, a to v komplexnom rozsahu a so špecifikami pre jednotlivé ich skupiny. Uvedená problematika pozostáva z aspektu transparentnosti výberových konaní na funkčné miesta duchovných, ako aj z aspektu zadefinovania ich práv, oprávnených záujmov a právnych povinností, čo je náročná úloha, a to aj v záujme zachovania možnosti zabezpečiť preskúmanie rozhodnutia z výberového konania, pokiaľ je uchádzač nespokojný s jeho výsledkom. V slovenskej legislatíve je táto problematika neupravená ani pracovnoprávne, pracovný kódex neustanovuje špecifiká výkonu práce tejto skupiny. V tejto oblasti by mala byť zahrnutá aj problematika vzdelávania duchovných, ktorí by mali mať záujem na svojom vedomostnom raste. Nakoľko ide o špecifickú právnu úpravu, nemala by byť predmetom všeobecných administratívno-právnych úprav.

c) problematika nezávislosti štátu a cirkvi. Uvedomujeme si pritom, že ide o značne komplikovanú oblasť, ktorá, ako bolo uvedené si vyžaduje celospoločenskú diskusiu a odborný prístup. Taktiež je možné v Európe zaznamenať rôzne modely financovania cirkví a najst' ten najvyhovujúcejší je veľmi náročné. Samozrejme, zákon č. 308/1991 Zb. nemôže obsiahnuť celú túto problematiku, mal by však aspoň rámcovou formou naznačiť jednak právny vzťah štátu a cirkvi a jednak aspekt financovania cirkvi štátom. Pokiaľ sa má uplatniť model odluky cirkvi od štátu, tak je potrebné zaviesť aj mechanizmus vzájomného majetkového vysporiadania.

d) postavenie cirkvi voči ostatným štrukturálnym zložkám verejnej správy. Cirkev vykonáva určité úlohy aj v rámci systému verejnej správy. Podstatným je napríklad vzťah cirkvi k štátnej moci, predovšetkým k štátnej správe, ktorý sa v zákone č. 308/1991 Zb. prejavuje len v kontexte registračnej povinnosti cirkvi, kde je rozhodujúcim subjektom Ministerstvo kultúry Slovenskej republiky. Ostáva však nevyužitý priestor pre určenie interakčných vzťahov ku samospráve, predovšetkým k územnej a záujmovej, ved' cirkvi pôsobia na určitom území a majú svoje záujmy, ktoré sa môžu prelínať so záujmami záujmovej samosprávy.

e) postavenie cirkvi v spoločnosti, hlavne rôzne možnosti spolupráce s rôznymi občianskymi združeniami, spolkami a spoločenstvami. Podstatným je napríklad vzťah k nadáciám, nakoľko cirkev podľa nášho názoru plní podstatné úlohy pri pomoci slabým ľuďom, prípadne vo vzťahu k obetiam zločinov, rovnako je nedoriešené právne postavenie cirkvi ako vzdelávacej inštitúcie.

ZÁVER

V rámci záveru predloženého článku dovoľte uviesť aspoň rámcovou formou jeho možné prínosy, ktoré podľa nášho názoru môžu napomôcť k riešeniu problémov v súvislosti s právnym postavením cirkví.

Cirkev je súčasťou verejnej správy a vykonáva aj úlohy v rámci správneho práva. Preto bol v prvej časti predloženého článku poskytnutý priestor pre analýzu najprv správnej vedy, ktorá ovplyvňuje názhady na celú verejnú správu a teda aj na cirkev, ktorá aktivity v rámci nej vyvíja. Samozrejme v správnej vede je možné zaznamenať veľký počet pokusov o určenie pojmu verejná správa, v článku je uvedený názhľad podľa funkčného a organizačného kritéria, ktoré sú síce poznané správnou vedou, uvedený názhľad je však naším ponímaním na verejnú správu ako celok.

Právne postavenie cirkvi je v Slovenskej republike upravené v zákone č. 308/1991 Zb., je potrebné konštatovať, že v nedostatočnej miere. Preto bolo poukázané na jednotlivé problémové okruhy a legislatívne nedostatky, ktoré, podľa nášho názoru, je potrebné v dohľadnej dobe systematicky riešiť a sú preto určitými odporúčaniami pre legislatívny proces.

V predloženom článku boli prezentované návrhy na zmeny v legislatívnom procese, ktoré sa týkali:

- a) problematiky organizácie cirkví a náboženských spoločností,
- b) problematiky právneho postavenia duchovných,
- c) problematiky nezávislosti štátu od cirkvi,
- d) postavenie cirkvi voči ostatným zložkám verejnej správy,
- e) postavenie cirkvi voči spoločnosti, hlavne aktivity voči tretiemu sektoru.

Uvedené problémové okruhy sú určitými námetmi a návrhmi pre Ministerstvo kultúry Slovenskej republiky ako gestorského tvorcu zákona č. 308/1991 Zb., preto dúfame, že nami uvedené návrhy budú vypočítané a premenia sa do možných legislatívnych zmien, pričom ale je nevyhnutné, aby o tejto problematike prebehla určitá spoločenská, odborná diskusia, ktorá je nevyhnutná v záujme dosiahnutia konsenzu v tejto oblasti.

Preto úplným záverom považujeme za potrebné vyjadriť presvedčenie, že predložený článok má nielen teoretický, ale aj pragmatický, praktický význam a vďaka tomu prispeje k rozvoju cirkvi a jej významu.

Literature:

- GAŠPAR, M.: *Správne právo- teória a prax*, Pezinok: Agentúra Fischer & TypoSet, 1998, 469 s., ISBN 80-967911-0-9
- HRTÁNEK, L.: *Model optimálneho fungovania modernej štátnej správy*, Bratislava: Paneurópska vysoká škola a EUROKÓDEX, s. r. o., 2013, 200 s., ISBN 978-80-89447-78-7
- KÚTIK, J.: *Organizácia a krízový manažment verejnej správy*, Trenčín: Trenčianska univerzita Alexandra Dubčeka v Trenčíne, Fakulta sociálno-ekonomických vzťahov, Trenčín, 2006, 192 s., ISBN 80-8075-142-0
- LAZAR, J. et al.: *Občianske právo. I. diel*, Bratislava: MANZ a VO PF UK, 1993, 322 s.
- ŠKULTÉTY, P. et al.: *Správne právo hmotné. Všeobecná a osobitná časť*, Bratislava: VO PF UK, 2000, 316 s., ISBN 80-7160-132-2
- ŠKULTÉTY, P.: *Verejná správa a správne právo*, Bratislava: VEDA, vydavateľstvo Slovenskej akadémie vied, 2008, 204 s., ISBN 978-80-224-1023-6.
- VRABKO, M. et al.: *Správne právo. Procesná časť*, Bratislava: VO PF UK, 2001, 164 s., ISBN 80-7160-148-9
- Ostatné použité zdroje:
 - Ústava Slovenskej republiky
 - Zákon č. 308/1991 Zb. o slobode náboženskej viery a postavení cirkví a náboženských spoločností v znení neskorších predpisov
 - Legislatívne pravidlá vlády Slovenskej republiky schválené uznesení vlády Slovenskej republiky č. 680, zo 6. decembra 2012.
 - Normatívne právne akty právneho poriadku Slovenskej republiky.

-

Contact – email

l.hrtanek@gmail.com

LISTOPAD 1989 A POSTAVENÍ DUCHOVNÍCH

MICHAL LAMPARTER

Abstract in original language

Sametová revoluce způsobila podstatné změny v právu, to se týkalo také konfesního práva. Velké transformace zahrnovaly kvalitu i kvantitu práva. To se týkalo také práva veřejného i soukromého. Postavení duchovních se také velmi změnilo. Byla zrušena doktrína státního ateismu. Byli zrovnoprávněni lidé různých světových názorů. To vyvolalo potřebu nové akademické diskuse o lidských a občanských právech, včetně náboženské svobody. Tato diskuse obsahovala tradiční i moderní východiska. To přispělo k nové pluralitě v náboženství i v právu. Výše popsané změny nebyly ještě ukončeny. Jedná se tedy o živý proces. Jeho konec je tedy také možno učinit předmětem akademické debaty.

Key words in original language

Sametová revoluce; duchovní.

Abstract

The Velvet Revolution caused important changes in law, including confession law. Far reaching changes concerned quality and quantity of law. The same applies to public and private law. The role of clergy underwent a dramatic change to. The doctrine of state atheism was canceled. People of different worldview were made a new academic discussion of human and civil rights, including freedom of religion. This discussion included both traditional and modern viewpoints. This contributed to new plurality in religion and law. The Above described changes have not yet been finalized. It is an ongoing process. It is possible to make the ending of this process a topic of academic discussion.

Key words

Velvet Revolution; priests

POSTAVENÍ DUCHOVNÍCH V PŘEDLISTOPADOVÉM ČESKOSLOVENSKU

Postavení duchovních v předlistopadovém Československu bylo právně upraveno rigidně a politicky pod doktrínou státního ateismu. Právně rigidní postavení vyplývalo ze státoprávní doktríny, která sledovala náboženství jako historicky překonaný jev. Náboženství se v mnoha případech jevílo jako historický přežitek předcházejících otrokářských, feudálních a kapitalistických historických dob. Ve spojení s politikou vyspělých západních zemí se pak náboženství jevílo jako součást třídního boje kapitalismu proti socialismu. Tato optika byla prezentována jako jediná správná a ideologové vládní státostrany jako jedinou možnou. Pluralitní pojetí oficiálně neexistovalo.

POSTAVENÍ DUCHOVNÍCH A POLITICKÁ PARTICIPACE

Postavení duchovních mělo více dimenzí a v praxi bylo posuzováno podle vztahu ke státostraně KSČ. Kněží, kteří byli komunisty, byli výjimkou ve svém stavu, ale kolem roku 1948 existovali. Nejznámějším z nich byl Bohuš Černocký, který pomohl komunistům v kampani ve volbách v roce 1946. Silné postavení laiků v církvích a náboženských společnostech pak garantovalo poměrně silné postavení nekomunistických stran v Československu. Podle některých autorů pak laici katoličtí byli zvláště silně zastoupeni v Československé straně lidové, laici Československé církve v Československé straně národněsocialistické a laici Českobratrské církve evangelické v Československé straně sociálnědemokratické. Postavení duchovních bylo v únorových dnech roku 1948 dáno podle předpisů z období Rakouska - Uherska a první ČSR.

POSTAVENÍ DUCHOVNÍCH A PŘEDPISY LET 1948 - 1989

Předpisy období let 1948 - 1989 orientovaly postavení duchovních jako převodních pák světonázorové politiky KSČ. Církve však nejpозději od druhé poloviny padesátých let začaly zhodnocovat potenciál světonázorové odlišnosti. Zatímco v liberálním režimu církve a náboženské společnosti (dále jen CNS) kladly důraz na komunitární charakter svého působení, vědomí světonázorové odlišnosti rostlo s přibývajícím lety režimu KSČ a tvořilo protipól působení KSČ, které směřovalo k marginalizaci působení CNS.

RELATIVITA V NÁBOŽENSKÉ PARTICIPACI

V literatuře se někdy klade otázka, jak s vedle společnosti jako celku se komunisté chopili moci v zemi se silnou náboženskou kulturou v únoru 1948 a svoji výlučnou moc ztratili v listopadu 1989, kdy, jak dokládá sčítání v roce 1991, byla pozice CNS ve společnosti slabší. Takové výzkumy jakkoliv politologicky a kulturologicky zajímavé, musí vždy vedle celkové společenské situace zhodnotit i individuální orientaci jednotlivců na různých stupních společenského žebříčku a politického postavení.

DUCHOVNÍ ASPEKT PRÁVNÍ A POLITICKÉ KULTURY

V individuálních orientacích se právě projevuje vysoká míra plurality mezi jednotlivými CNS a jinými světonázorovými subjekty a také uvnitř jednotlivých CNS a světonázorových subjektů. Je zde též pluralita názorů na „úspěch“ světonázorové politiky KSČ v letech 1948 - 1989. Existuje názor, že se KSČ podařilo vychovat národy Československa k bezvěrectví, stejně jako názor, že 40 let je krátká doba a KSČ tedy nemohla být během ní v uskutečňování bezvěrectví úspěšná. Tyto názory se musí podle názoru autora moderovat a proměnit je tak v názory reformní. Reformně sděleno výlučná vláda KSČ bezvěrectví spíše posílila, jak dokládají statistické údaje před a po období let 1948 až 1989. Opačný názor dokládá růst uvědomělosti věřících, zčásti i mimoděčný, který se zhodnotil v listopadových událostech roku 1989 a propůjčil jim i následujícím letem teistický ráz. Tento ráz existuje nejen uvnitř, ale i vně jednotlivých konfesí. V budoucí perspektivě pak může sehrát roli oživující entity jednotlivých institucí, vděčících za svou existenci lidskoprávní dimenzi. Náboženský kořen byl spíše v minulosti potlačován, jeho perspektiva však není vůbec marná už vzhledem k charakteru soudobé evropské kultury a její integrace.

TEISTICKÝ ASPEKT KULTURY

Teistický charakter středoevropské kultury má v České republice svobodný prostor nejen díky ústavní garanci náboženské svobody, ale i díky specifickému charakteru české náboženské kultury a subkultury. Sekularizace politického a právního myšlení potom definovala českou náboženskou kulturu především v části kořenů kultury jako celku a subkulturu jako její více či méně uvědomělou složku (participace na náboženských obřadech a podobně). Náboženský subsystém se tak jeví jako relativně nezávislý, navíc s přesahy do právního a politického subsystému.

ZMĚNY V POSTAVENÍ DUCHOVNÍCH

Postavení duchovních se během posledních dvou staletí změnilo kvantitativně, kvalitativní změny jsou však menší. Hlavním cílem církví a náboženských společností bylo vedle udržení kulturního působení také ponechat si význam ve školství tak, jak jsme to mohli studovat na příkladu největší domácí Církve římskokatolické v pojetí arcibiskupů Kordače, Berana a Tomáška. Navíc po získání nezávislosti Československa se mohly duchovně-společenské subjekty vrátit k národním tradicím. Duchovní prvek pak se mohl stát oživením v kultuře i školství.

VÍRA A ATEISMUS

Nová moderní situace dala vyniknout novému světonázorovému stylu modernímu ateismu. Ateismus nebyl v minulosti ničím novým, ale skrýval se jako názorový oponent vládnoucímu teismu. V nové době se však ateismus propracoval k pojmu nadčlověka (fašismus, nacismus) a nadtřídy (socialismus, komunismus). Konstrukce politických systému chápaných jako překonání svobody a demokracie postavila náboženství do zcela jiného světla. Idealistický světový názor duchovních zůstal mimo jiné osvobozen

od hrátek s mocí a stal se objektem mocenského působení. Duchovní se staly představiteli náboženských společností, chápaných jako partikulární oproti celému společenskému, politickému a právnímu systému. Představitelé náboženství stáli pojednou před zjevem totalitních ideologií. Nárok na jednotlivce uplatňovaly totalitní ideologie totalitně a to nutilo představitele náboženství do partikulárních postojů.

PARTIKULARISMUS NÁBOŽENSKÝCH SUBKULTUR

Nábožensko-sociální partikularismus, který byl na Západě předznačen reformací, nabyl v období vládních totalitních ideologií zvláštního postavení. Bránil se většímu proniknutí totalitních ideologií do čistě materialistických pozic. Idea Boha se stala nežádoucí proti nadčlověku a nadstraně.

REPRESE TOTALITNÍCH REŽIMŮ

Postavení duchovních se stalo podobné mučednickému postoji. Důsledné pojetí náboženských povinností totiž připravilo cestu k trestu od vládnoucího totalitního režimu. Trestající režim spojoval represí s novou nadčlověčí nebo nadstranicovou nadějí.

PROMĚNA DUCHOVNÍ PARTICIPACE

Po listopadu 1989 se postavení duchovních proměnilo. Jan Pavel II. V listu *Stý rok* připomněl negativní vztah Katolické církve k systému materialistických ekonomických a politických hodnot. Také ostatní církve připomínali své demokratické tradice, stejně jako náboženské společnosti.

OTEVŘENÍ VEŘEJNÉHO PROSTORU V PLURALITNÍM SLOVA SMYSLU

Církve a náboženské společnosti vstoupili do veřejného prostoru. Obnovilo se jejich spojení s akademickou sférou. Staly se nově zjevnými jejich kulturní základy.

DUCHOVNÍ A KŘESŤANSKÁ HNUTÍ

Základními charakteristickými znaky pro postavení duchovních se staly charismatické znaky každého jednoho z nich, pluralitní přístup při realizaci postavení duchovního a konečně atmosféra duchovní obnovy národa, daná náhle se šířícím hnutím.

POSTAVENÍ DUCHOVNÍCH V NOVÉ PRÁVNÍ ÚPRAVĚ

Postavení duchovních je nyní charakterizováno novou právní úpravou konfesního práva. Konfesní právo již zejména vychází z polistopadové situace. Pro církev odloučenou od státu má zásadní význam i nový občanský zákoník, který charakterizuje přechod církve na demokratické principy. Soukromoprávní charakteristika církví a náboženských společností se však

míjí s charakteristikou celého tohoto příspěvku. Byla by spíše námětem na jinou konferenci a jiný konferenční příspěvek.

Literature:

- Pavel Žáček - Mluvit pravdu a nic nezamlčet Protokoly parlamentní vyšetřovací komise pro objasnění událostí 17. listopadu 1989, Praha 2013
- Michail Gorbačov - Můj život Vzpomínky a zamyšlení, IKAR Praha 2014

-

Contact – email

m.lam@seznam.cz

Vědecká redakce MU

prof. PhDr. Ladislav Rabušic, CSc.; Ing. Radmila Droběnová, Ph.D.
Mgr. Michaela Hanousková; doc. Mgr. Jana Horáková, Ph.D.
doc. JUDr. Josef Kotásek, Ph.D.; Mgr. et Mgr. Oldřich Krpec, Ph.D.
prof. PhDr. Petr Macek, CSc.; PhDr. Alena Mizerová
doc. Ing. Petr Pirožek, Ph.D.; doc. RNDr. Lubomír Popelínský, Ph.D.
Mgr. David Povolný; Mgr. Kateřina Sedláčková, Ph.D.
prof. RNDr. David Trunec, CSc.; prof. MUDr. Anna Vašků, CSc.
prof. PhDr. Marie Vítková, CSc.; Mgr. Iva Zlatušková
doc. Mgr. Martin Zvonař, Ph.D.

CÍRKEV A STÁT 2014

Sborník z konference

Mgr. Bc. Jaroslav Benák (editor)

Vydala Masarykova univerzita v Brně roku 2014
Spisy Právnické fakulty MU č. 491 (řada teoretická, Edice Scientia)

Ediční rada: J. Kotásek (předseda), J. Bejček, V. Kratochvíl,
N. Rozehnalová, P. Mrkývka, J. Hurdík, R. Polčák, J. Šabata

1. vydání, 2014

ISBN 978-80-210-7499-6